

НУБІП України

РЕЄСТРАЦІЙНА ФОРМА

№	Назва поля	Вміст поля
1.	Назва роботи	Магістерська кваліфікаційна робота
2.	УДК	336.1:352.07
3.	Автор (ПІБ)	Вітряк Олена Геннадіївна
4.	Дата захисту (рік, місяць, день)	
5.	Факультет (ННІ)	Економічний
6.	Кафедра (шифр, назва)	11.07 Кафедра фінансів
7.	Спеціальність	Фінанси банківська справа та страхування
8.	Спеціалізація	
9.	Програма підготовки	Фінанси банківська справа та страхування
10.	Форма навчання	Денна
11.	Магістерська програма	
12.	Тема випускної магістерської роботи	Фінанси місцевого самоврядування: стан, проблематика та перспективи розвитку
13.	Керівник (ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)	Лабенко Олександр Миколайович, к.е.н.
14.	Консультант	
15.	Ключові слова (до 10 слів)	Фінанси, доходи та видатки, функції, бюджет місцевого самоврядування, фінансова автономія
16.	Анотація (до 300 символів)	У першому розділі розкривається сутність, етапи формування та функції фінансів місцевого самоврядування. В другому розділі здійснюється аналіз місцевих бюджетів. Третій розділ присвячено напрямам розвитку та удосконалення системи функціонування місцевих фінансів.

Керівник магістерської роботи

Лабенко О.М.

(підпис)

(ПІБ)

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.07 – МР.1739 «С» 2022.11.05 013. ПЗ

ВІТРЯК ОЛЕНА ГЕННАДІЇВНА

2022 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

УДК 336.1:352.07

ПОГОДЖЕННЯ
Декан економічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри фінансів

Діброва А.Д.

Давиденко Н.М.

(підпис)

(підпис)

« » 2021 р.

« » 2021 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему «Фінанси місцевого самоврядування: стан,
проблематика та перспективи розвитку»

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
(код і назва)

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування
(назва)

Орієнтація освітньої програми
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Худолій Л. М.

(підпис)

(ПІБ)

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи
к.е.н., доцент

Лабенко О.М.
(ПІБ)

(підпис)

Виконав

Вітряк О.Г.

(підпис)

(ПІБ студента)

Київ – 2022

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів

д.е.н., проф. _____ Давиденко Н.М.

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

« _____ » _____ 20____ року

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

СТУДЕНТУ

Вітряк Олені Геннадіївни

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

(код і назва)

Освітня програма Фінанси, банківська справа та страхування

(назва)

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Тема магістерської кваліфікаційної роботи «Інвестиційна стратегія підприємства та особливості її формування в сучасних умовах»

Затверджена наказом ректора НУБіП України № _____

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____ 2022.11.05

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: звіти Міністерства фінансів України, висновки Державної казначейської служби України

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи формування місцевих бюджетів.
2. Оцінка фінансового забезпечення та бюджетна політика місцевого самоврядування.
3. Напрями розвитку та удосконалення системи функціонування місцевих фінансів.

Перелік графічного матеріалу (за потреби)

Рисунки- 15, таблиці- 4.

Дата видачі завдання « _____ » _____ 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

(підпис)

Лабенко О.М.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до

Вітряк О.Г.

виконання

(підпис)

(прізвище та ініціали студента)

НУБІП України

РЕФЕРАТ

Магістерська робота на тему: «Фінанси місцевого самоврядування:

стан, проблематика та перспективи розвитку» виконана на основі звітів

Міністерства фінансів України, висновків Державної казначейської служби України та Комітету з питань бюджету Верховної Ради України, даних Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень, складається із

вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, і викладено на 82 сторінках комп'ютерного тексту, що містить 4 таблиць, 15 рисунків.

Метою магістерської роботи є узагальнення теоретичних основ фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні та визначення шляхів підвищення його ефективності.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, які виникають внаслідок взаємодії державного та місцевих фінансів у процесі фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади фінансування місцевих бюджетів в умовах адміністративної реформи України періоду 2015-2021 років.

Методи дослідження. Методи, що використовувались в процесі дослідження включають метод аналізу та синтезу, метод узагальнення, порівняльний метод, математичні і статистичні методи, як графічний вираз та кількісне оцінювання даних, що дозволяють проаналізувати функціонування місцевих бюджетів в Україні.

У першому розділі розкривається сутність, етапи формування та функції фінансів місцевого самоврядування. В другому розділі здійснюється аналіз місцевих бюджетів. Третій розділ присвячено напрямкам розвитку та удосконалення системи функціонування місцевих фінансів.

Ключові слова: Фінанси, доходи та видатки, функції, бюджет місцевого

самоврядування,

фінансова

автономія

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	6
1.1. Економічна природа та функції місцевого самоврядування	6

1.2 Джерела фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування..... 12

1.3 Роль бюджету в управлінні місцевими фінансами	19
---	----

РОЗДІЛ 2	25
ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА	

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ..... 25

2.1 Аналіз доходів та видатків місцевих бюджетів	25
--	----

2.2. Бюджетна політика та її ефективність на місцевому рівні	42
--	----

2.3. Міжбюджетна політика в умовах фіскальної децентралізації..... 49

РОЗДІЛ 3..... 57

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ	
ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ	57

3.1. Підвищення ефективності використання ресурсів місцевого самоврядування..... 57

3.2 Зарубіжний досвід ефективного функціонування місцевого самоврядування у сфері фінансового забезпечення та можливості його застосування в Україні	63
--	----

ВИСНОВКИ..... 69

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 73

ДОДАТКИ	78
---------	----

НУБІП України	
---------------	--

ВСТУП

НУВБІП УКРАЇНИ

В Україні відбувається непростий процес формування і розвитку

інституту місцевого самоврядування, зміцнення правових, організаційних і фінансових засад його функціонування. Сучасний розвиток суспільства ускладнюється незбалансованістю загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів, наявністю протиріч між органами державної влади та органами місцевого самоврядування.

НУВБІП УКРАЇНИ

Проблема розвитку адміністративно територіальних одиниць ще більше актуалізується в умовах глибоких ринкових трансформацій національної економіки оскільки їх розвиток залежить від їх бюджетного потенціалу. Через систему місцевих бюджетів відбувається не лише формування і розподіл (перерозподіл) обмежених фінансових ресурсів місцевих органів влади, але і здійснюється проведення ефективної і раціональної бюджетної політики на рівні територіальних громад.

НУВБІП УКРАЇНИ

Проблема забезпеченості органів місцевого самоврядування необхідними фінансовими ресурсами в даний час набуває надзвичайно важливе теоретичне та практичне значення. Це пов'язано насамперед із децентралізацією влади, вступом України до Ради Європи та ратифікацією Європейської хартії про місцеве самоврядування. Вивченню та дослідженню системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні приділялася значна увага науковців, практиків, представників органів державної влади.

НУВБІП УКРАЇНИ

Метою магістерської роботи є узагальнення теоретичних основ фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні та визначення шляхів підвищення його ефективності.

НУВБІП УКРАЇНИ

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- охарактеризувати економічну природу та функції місцевого самоврядування;
- розглянути фінансове забезпечення місцевого самоврядування;

НУВБІП УКРАЇНИ

— визначити роль бюджету в управлінні місцевими фінансами;
— проаналізувати нормативно-правове регулювання;
— охарактеризувати бюджетну політику та її ефективність на місцевому рівні;

— дати аналіз доходів, видатків та балансування місцевих бюджетів;
— охарактеризувати міжбюджетну політику в умовах фіскальної децентралізації;
— визначити основні напрями розвитку місцевих фінансів;

Методи, що використовувались в процесі дослідження включають метод аналізу та синтезу, що присутні у всіх структурних частинах роботи, метод узагальнення, який використовується для визначення теоретичних основ функціонування місцевих бюджетів, нормативно-правової бази, на якій ґрунтується даний процес в Україні, та надання рекомендацій для його вдосконалення, порівняльний метод - для вивчення зарубіжного досвіду діяльності регіонів, математичні і статистичні методи, як графічний вираз та кількісне оцінювання даних, що дозволяють проаналізувати функціонування місцевих бюджетів в Україні.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, які виникають внаслідок взаємодії державного та місцевих фінансів у процесі фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади фінансування місцевих бюджетів в умовах адміністративної реформи України періоду 2015-2021 років.

Дослідженню стану та розвитку стану місцевих бюджетів приділялася значна увага науковців, практиків, представників органів державної влади.

Серед вітчизняних і зарубіжних науковців, які привнесли важливий вклад у дослідження цієї проблематики, можна відзначити праці Л. Демиденко [6],

Ю. Наконечна [6], І. Заїчко [10], А. Крисоватого [15], В. Опаріна [25], А. Мартинова [16], О. Десатнюк [15], Ю. Субботович [34], О. Яценко [37], О.

Шевчука [45], С. Політт [46], Г. Боускаерт [46], С. Дістор [39] та багато інших.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативні акти, звіти Міністерства фінансів України, висновки Державної казначейської служби України та Комітету з питань бюджету Верховної Ради України, дані Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень, Державної служби статистики України, монографічні дослідження, а також періодичні вітчизняні та зарубіжні видання.

Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 71 сторінки, кількість рисунків – 15, кількість таблиць – 4 та 51 пунктів у списку використаних джерел.

1.1. Економічна природа та функції місцевого самоврядування

Демократичні держави часто децентралізують владу, тому що відбувається делегування прав і обов'язків. Політичні еліти в напів- або недемократичних державах, навпаки, схильні віддавати перевагу концентрації влади, оскільки вони отримують вигоду від централізованого прийняття та реалізації рішень; політики в регіонально різноманітних державах можуть сприяти централізованій владі, щоб запобігти відокремленню.

Тож Україна успадкувала систему централізованої влади, якій властиві такі риси: концентрація влади й передання фінансів «нагору», а потім їхній перерозподіл у ручному режимі «донизу»; повна залежність територій від центру.

Випадок пострадянської України підкреслює важливість правильного формування відносин центру та периферії в демократичних перетвореннях. З моменту здобуття незалежності в 1991 році Україна переживала постійну боротьбу між вимогами децентралізації, що йшли знизу, та політикою централізації, що йшла зверху вниз, супроводжуючи політичні баталії.

Безпосередньо, місцеве самоврядування на території України в сучасних її межах пройшло і продовжує проходити досить складний еволюційний шлях. Ми можемо виділити таку періодизацію національної системи місцевого самоврядування:

- 1) зародження, становлення й розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування;
- 2) європеїзація місцевого самоврядування;
- 3) русифікація українського місцевого самоврядування.

4) українізація місцевого самоврядування.[5]

В Конституції України від 1996 року визначено засади адміністративно-територіального устрою України. Україна — унітарна держава, регіонами якої є 24 області, автономна республіка (АР Крим) і 2 міста зі спеціальним статусом: Київ і Севастополь. Згідно зі ст. 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою складають: АР Крим, області, райони, міста, райони у містах, селища і села. [1]

Нижчим рівнем адміністративно-територіального устрою України є базовий, який складають міста, селища міського типу, селища, сільські ради, райони у містах. Міста завжди були й залишаються найважливішими елементами соціально-економічної просторової системи суспільства, адже стан і тенденції їх розвитку є індикатором якості рівня життя в державі та її сталого розвитку. Район як адміністративно-територіальна одиниця, що виник в Україні у радянський період, виконує самоврядну і виконавчу функцію політико-координаційного публічного центру, являє собою територію з гранично допустимим економічним потенціалом і визначеною господарською спеціалізацією. Регіон (область) — вища адміністративно-територіальна одиниця держави, для жителів якої характерна наявність спільних політичних, економічних, соціальних, культурних інтересів, з метою представлення та задоволення яких створюються органи публічної влади регіонального рівня.

Також Законом України від 2015 року № 13, ст.91 «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначено, що села, селища та міста можуть добровільно об'єднатись в територіальну громаду на підставах конституційності та законності; добровільності; економічної ефективності; державної підтримки; повсюдності місцевого самоврядування; прозорості та відкритості; відповідальності, що дозволяє громаді умовно самостійно визначати потреби громади та контролювати надходження коштів шляхом отримання податків та ,звісно, фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст надає держава шляхом

надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади. [12]

Відповідно до змін до Конституції України щодо децентралізації влади — адміністративно-територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, децентралізації влади, повсюдності та спроможності місцевого самоврядування, сталого розвитку адміністративно-територіальних одиниць з урахуванням історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій.

Існує низка понять, які використовуються на позначення такого поняття як місцеве самоврядування, а тому для більш зручного аналізу представимо тлумачення цих термінів у таблиці 1.

Таблиця 1.1

Визначення термінів, які стосуються місцевого самоврядування

Джерело: власне опрацювання на підставі [12,19,20]

№	Термін	Джерело	Сутність
1	Територіальна громада	[20]	Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.
2	Адміністративно-територіальна одиниця	[12]	Частина території України в установлених відповідно до закону межах, що є територіальною основою для організації та діяльності

3	Самоврядування [19]	державних органів та/або органів місцевого самоврядування.
4	Представницький орган місцевого самоврядування [19]	Автономне функціонування будь-якої організаційної структури (підсистеми), уповноважене прийняття нею рішень з внутрішніх проблем, включення виконавців у процеси вироблення рішень; колективне управління як участь усіх членів організації, населення в роботі відповідного органу управління.
5	Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) [19]	Виборний орган (рада), який складається з депутатів і відповідно до закону наділяється правом представляти інтереси територіальної громади і приймати від її імені рішення;
		План утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. Орган місцевого самоврядування самостійно розробляє, затверджує і виконує відповідний місцевий бюджет.

Діяльність місцевого самоврядування здійснюється шляхом реалізації функцій місцевого самоврядування, які представляють собою напрями та орієнтири діяльності представницьких органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення в межах, що базуються на положеннях Конституції і законів України [11,12,29]. В силу свого

специфічного статусу, органи місцевого самоврядування мають надзвичайно широкий спектр функцій, від реалізації яких залежить ефективність місцевого самоврядування в цілому.

Діапазон функцій, які здійснюються місцевим самоврядуванням (територіальними громадами та органами і посадовими особами місцевого самоврядування), дуже широкий, що можна побачити на рис. 1.1

Рис. 1.1 Діапазон функцій, які здійснюються місцевим самоврядуванням

Джерело: складено автором на основі джерела [29]

Політичні функції покликані забезпечувати реалізацію громадянами конституційного права брати участь в управлінні державними та громадськими справами. Вони полягають у формуванні (обранні) громадянами органів місцевого самоврядування.

Економічні функції полягають у розгляді і вирішенні економічних питань місцевого значення, у тому числі діяльності щодо утворення, реорганізації та ліквідації комунальних підприємств, а також здійсненні контролю за їх діяльністю; у виконанні програм економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць тощо. [29]

Соціальні і культурні функції проявляються у вирішенні різноманітних соціально-культурних питань місцевого значення, реалізації програм соціально-культурного розвитку, управлінні закладами освіти, охорони

здоров'я, культури, оздоровчими закладами, які належать територіальним громадам, створенні умов для розвитку культури.

Екологічна функція полягає у створенні місцевих програм і в участі у підготовці регіональних і загальнодержавних програм охорони довкілля. [29]

Якщо розглянути більш детально органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль у керуванні або підтримці створення стратегії економічного розвитку регіону. Успіх стратегії матиме прямий вплив на податкову базу громади. Мета полягає в тому, щоб забезпечити дохід для підтримки, розвитку та покращення місцевої інфраструктури та громадських послуг. Органи місцевого самоврядування можуть ініціювати заходи щодо економічного планування громади.

Функції місцевого самоврядування, які впливають на розвиток регіонів і держави загалом включають:

- зміну, поліпшення інфраструктури включаючи будівництво місцевих доріг, мостів, пішохідних доріжок, стоянок, каналізаційних систем, збір відходів;
- створення рекреаційних та культурних об'єктів, таких як бібліотеки, парки, спортивні споруди та поля, басейни, центри дозвілля, зали та громадські будівлі;
- послуги з охорони навколишнього середовища та охорони здоров'я, такі як перевірка води та харчових продуктів, контроль за шумом і тваринами, включаючи ліцензування домашніх тварин, створення притулків;
- послуги з розвитку, зосереджені на культурному різноманітті, дітям, молоді, старіючому населенню;
- послуги з догляду за громадою, волонтерство, безпека громади та економічний розвиток, робота пожежних та аварійних служб;
- будівельні послуги, такі як схвалення, перевірки, ліцензування, сертифікація та забезпечення дотримання послуг з законодавчого

та стратегічного планування, включаючи схвалення забудови, землекористування, стійкого довкілля та місцевого планування. Органи місцевого самоврядування також можуть сприяти економічному розвитку шляхом:

- сприяння зростанню всіх економічних секторів регіону;
- створення офіційного плану громади та стратегічного плану;
- розробка, використання та просування стратегій утримання бізнесу;
- продаж активів громади;
- створення проектів підтримки економічного розвитку;
- заохочення та підтримка можливих інвесторів;
- слідування поточним планам економічного розвитку, перегляд та його оновлення за потреби;
- співпраця та підтримка спеціалістів з економічного розвитку;
- побудова спільного розуміння з громадою того, що економічний розвиток є довгостроковим процесом, а успіх має вимірюватися часом.

Отже, розвиток місцевого самоврядування пройшов непростий шлях від зародження до сучасного стану, і не зупиняє свій розвиток, шляхом введення нових реформ для збільшення ефективності діяльності, виконуючи повний спектр своїх функцій. Основним призначенням місцевих бюджетів, на мій погляд, є фінансове забезпечення розвитку регіонів, виконання соціально-економічних завдань органів місцевого самоврядування.

1.2 Джерела фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування

Управління фінансами органів місцевого самоврядування є процесом прийняття рішень, підпорядкованих реалізації головної мети місцевого самоврядування, на основі використання різних видів інструментів,

прийомів, критеріїв та правил контролю за перебігом явищ, пов'язаних із накопиченням і витрачанням грошових коштів, наданих у розпорядження місцевого самоврядування, у спосіб, який дозволяє найбільш раціонально розпоряджатися цими ресурсами. Це означає комплексне управління фінансовими ресурсами, спрямованими на реалізацію прийнятої фінансової політики, координація її реалізації, моніторинг та перевірка використання фінансових ресурсів, а також наслідки вжитих дій.

Фінансові ресурси слід розглядати як один із надзвичайно важливих видів ресурсного забезпечення місцевого самоврядування. А оскільки, насправді, можливостей отримання фінансових ресурсів є досить багато, то виникає необхідність у класифікації їх джерел, визначенні особливостей, розгляду альтернативних джерел мобілізації ресурсів з урахуванням ряду обмежуючих факторів та можливих способів використання. [15]

Для забезпечення потреб на місцях можуть бути використані фінансові ресурси різних економічних агентів, зокрема, місцевих та центральних органів влади, приватних суб'єктів господарювання, фінансових установ та неурядових організацій, а також іноземних держав та міжнародних фінансових організацій. Фінансові ресурси можна класифікувати за різними критеріями: за територіальним походженням, регулярністю використання, економічним змістом, способом залучення.

Більшість фінансових ресурсів має внутрішнє походження. Деякі ресурси (інвестиції, благодійна допомога) можуть бути водночас і внутрішніми, і зовнішніми. Досить довго для місцевих громад з-поміж зовнішніх ресурсів практично були доступні хіба що трансферти з державного бюджету. [20]

Для реалізації функцій покладених на місцеве самоврядування необхідно закріпити за ними достатній обсяг ресурсів та визначити джерела фінансового забезпечення на довгостроковій основі. Такими джерелами є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл,

селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради. [10]

Територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження. Всі ці об'єкти передаються представницьким органам місцевого самоврядування при їх створенні, або створюються в процесі їхньої діяльності.

За визначенням Кириленко О.П. держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Вона гарантує органам місцевого самоврядування дохідну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб. У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із місцевого бюджету до державного бюджету частину надлишку в порядку, встановленому Бюджетним кодексом України. [29]

Законодавством визначено [12], що місцеві бюджети мають бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб. Повноваження на здійснення

витрат місцевого бюджету повинні відповідати обсягу надходжень місцевого бюджету.

Термін фінансове забезпечення складається з двох складових фінанси та забезпечення, саме забезпечення місцевого самоврядування має свої особливості. Для спрощеної інтерпретації термінів, що допоможуть зробити визначення поняття «фінансове забезпечення» представимо їх визначення у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення термінів, які стосуються поняття фінансового забезпечення місцевого самоврядування

Джерело: власне опрацювання на підставі [17, 20, 35]

№	Термін	Джерело	Сутність
1	Фінанси	[20]	Економічні відносини, які виникають у процесі розподілу і перерозподілу вартості національного багатства, сукупного суспільного продукту і національного доходу у зв'язку з формуванням централізованих і децентралізованих грошових фондів у суб'єктів господарювання та держави.
2	Місцеві фінанси	[17]	Система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих.

3	Фінансове забезпечення [35]	Сукупність заходів, які лежать в рамках правового поля, направлених на мобілізацію необхідного обсягу фінансових ресурсів для формування матеріальної основи своєчасного і повного виконання державою взятих на себе функціональних обов'язків.
---	-----------------------------	---

Таким чином, під поняттям фінансове забезпечення місцевого самоврядування слід розуміти формування стабільних та достатніх джерел наповнення бюджету органів місцевого самоврядування для ефективного виконання ними делегованих, переданих на місця та власних повноважень з одного боку та оперативного вирішення завдань соціально-економічного характеру на рівні територіальної громади – з іншого.

Як зрозуміло з наведених міркувань, управління місцевими фінансами охоплює такі напрямки:

- 1) формування обсягу і структури доходу бюджету шляхом визначення способів і джерел їх комплектування;
- 2) формування розміру і структури витратів у зв'язку з діяльністю, що здійснюється;
- 3) формування співвідношення між доходами та витратами бюджету, що гарантує підтримку економічної та фінансової рівноваги.

Це дозволяє проводити формування капіталу та розподіл фінансових ресурсів, поточну оцінку фінансового стану, наявності та об'єму власності і майна місцевого самоврядування, що дає змогу оцінити відповідність поточного ходу інвестиційної та фінансової діяльності, формулювати висновки щодо фінансової політики місцевої одиниці з урахуванням цілей та стратегій.

Надходження місцевого бюджету включають:

НУБІП УКРАЇНИ

- доходи місцевого бюджету;
- повернення коштів з депозитів;
- повернення наданих з бюджету кредитів;
- надходження від продажу/пред'явлення цінних паперів.
- кошти від місцевих запозичень;

НУБІП УКРАЇНИ

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, що зображено на рис..

НУБІП УКРАЇНИ

Рис. 1.2. Джерела фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Джерело: складено автором на основі джерела [12]

Як ми можемо побачити на рисунку 1.2, до місцевих бюджетів надходить лише частина загальнодержавних податків. Хоч місцеві бюджети займають найбільшу частину бюджету країни, але держава має дбати і про інші покладені на неї функції, що звісно вимагає значних коштів.

До місцевого бюджету, зокрема, зараховуються 60% податку на доходи фізичних осіб, 10% податку на прибуток підприємств, акцизний податок з продажу підакцизних товарів, податок на майно, єдиний податок, збір за

місця для паркування, туристичний збір, екологічний податок, рента плата за користування ресурсами

Обсяг фінансових ресурсів, які трансфертами виділяються на місцеві бюджети залежить від багатьох факторів, зокрема: загального стану бюджетного фінансування; кількості проектів, які реалізуються в регіоні; активності мешканців щодо проектів; подання тощо.

Наступними є місцеві податки, розмір яких встановлюють безпосередньо органи місцевого самоврядування на пленарних засіданнях.

Тобто саме за їх рішенням стоїть розмір податку та чи взагалі він буде оподатковуватись.

Прибутки комунальних підприємств, адміністративні збори, штрафи, плата за послуги, що надають державні органи – ці доходи входять до групи неподаткових надходжень.

Окрему частину становлять міжбюджетні трансферти: дотації та субвенції, субвенції надаються державного бюджету на місцеві на чітко визначені цілі, а дотації – у випадку, якщо місцеві бюджети мають великий дефіцит з метою до фінансувати непокриті витрати.

Видатки, які здійснюються органами місцевого самоврядування на потреби територіальних громад, їх розмір і цільове спрямування визначаються відповідними рішеннями про місцевий бюджет; видатки, пов'язані зі здійсненням районними, обласними радами заходів щодо забезпечення спільних інтересів територіальних громад, – відповідними рішеннями про районний та обласний бюджети. [12]

Витрати місцевого бюджету містять:

- видатки місцевого бюджету;
- придбання цінних паперів;
- погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах;
- надання кредитів з бюджету;

Отже, податки є найбільшим джерелом надходжень для місцевих органів влади. Додаткові джерела доходів місцевих органів влади включають міжбюджетні трансферти від державного уряду, неподаткові надходження та платежі за послуги, що надають органи місцевого самоврядування. Важливе значення для реалізації функцій місцевих органів влади щодо реалізації політики економічного розвитку адміністративно-територіального утворення має фінансове забезпечення. Основним джерелом надходжень для розвитку території є місцеві бюджети. Слід зазначити, що, окрім періоду пандемії, обсяги місцевих бюджетів стабільно зростають. З 2016 року частина загального фонду місцевих бюджетів спрямовується на бюджет участі, що є ознакою запровадження демократизації врядування на місцевому рівні.

1.3 Роль бюджету в управлінні місцевими фінансами

Бюджет є, мабуть, одним з найбільш важливих продуктів роботи державного уряду. Бюджет виконує ряд функцій. На базовому рівні це юридичний документ, який надає посадовим особам повноваження брати зобов'язання та оплачувати витрати. Він розподіляє ресурси між департаментами, відображаючи пріоритети та політику законодавчого органу, і контролює, скільки кожен департамент може витратити.

У більшості юрисдикцій бюджет еволюціонував і включає не тільки фінансові дані. Місія, цілі та завдання показують, як бюджетні рішення пов'язані з ширшим баченням майбутнього країни. Бюджет також може бути інструментом оцінки, порівнюючи зобов'язання, взяті в бюджеті попереднього року, з фактичними досягненнями.

Органи місцевого самоврядування покладаються на раціональне бюджетування та фінансовий менеджмент для ефективного управління операціями та надання основних послуг населенню.

В процесі бюджетного регулювання відбувається розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи відповідно до розподілу повноважень органів державної влади і місцевого самоврядування.

Таке розмежування доходів, що здійснюється на єдиних підходах для бюджетів відповідного рівня, не дає можливості повністю збалансувати всі бюджети внаслідок об'єктивних відмінностей у формуванні доходів і обсягів видатків бюджетів різних територій. З метою забезпечення збалансованості бюджетів застосовується бюджетне регулювання (вертикальне і горизонтальне бюджетне вирівнювання).

Так Заїчко І.В. розглядає роль бюджету в управлінні місцевими фінансами неопієнна так як, регулювання бюджету створює всі необхідні вихідні умови для досягнення балансу між ланками бюджетної системи з урахуванням видаткових повноважень, які покладаються на органи місцевої влади, при дотриманні мінімальних державних соціальних стандартів, виходячи з наявного дохідного потенціалу територій і необхідності стимулювання розширення ними власної дохідної бази [10]

Регулювання фінансових взаємовідносин на рівні місцевого самоврядування здійснюється на основі національних та міжнародних стандартів обліку і аудиту у публічному секторі, що засновані на застосування національних планів рахунків бухгалтерського обліку, регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку в організаціях і установах та склад і структуру звітних форм і їх обов'язкових показників та забезпечують одержання і використання повної і достовірної інформації, необхідної користувачам для прийняття рішень на мікро- і макrorівнях.

В макроекономічному регулюванні можливості використання бюджету пов'язані з умовами та результатами виробництва, рівнем розвитку економічних відносин. Виникнення бюджетних відносин і зміни в них відбуваються внаслідок розвитку економіки, яка є передумовою і одночасно об'єктом їх впливу. У перерозподілі вартості між сферами суспільної діяльності, районами,

певними групами громадян саме для задоволення таких суспільно необхідних потреб і полягає основна роль бюджету.

Але реалізація законодавчо закріпленого права кожного адміністративно-територіального утворення на економічну самостійність неможлива без наявності власного бюджету та права на його складання, затвердження та виконання. [9]

Це означає, що кожен орган влади має володіти власними фінансовими ресурсами, які беруть участь в організації управління економікою і соціальною сферою регіону. Також він повинен володіти відповідною самостійністю в управлінні податковими надходженнями.

За формою прояву бюджет - це основний фінансовий план, що відображає діяльність національних і місцевих органів влади та управління.

Як фінансовий план, бюджет балансує доходи і видатки. Водночас, це не просто перелік державних доходів і видатків, а й відображення економічної, соціальної, міжнародної, оборонної і, найголовніше, фінансової (в усіх напрямках) політики. Це форма прояву вищезгаданого набору перерозподільчих відносин у суспільстві. [25]

Бюджет, як фінансовий план, відіграє дуже важливу роль у діяльності держави. Він визначає свої можливості та пріоритети, свою роль і спосіб реалізації своїх функцій. Це документ, який спрямовує і конкретизує фінансову діяльність держави та забезпечує фінансову безпеку.

Підготовка та затвердження бюджету є, мабуть, найважливішим обов'язком посадових осіб державного та місцевого самоврядування, оскільки він визначає, які послуги будуть надаватися, в якому обсязі вони будуть надаватися та як вони будуть фінансуватися. Це стосується кожного громадянина в їхній громаді. Посадові особи місцевого самоврядування несуть фідучіарну відповідальність за управління державними коштами найбільш відповідальним способом, який дозволяють їхні здібності та місцева ситуація

Бюджет є великою категорією, яку можна розглядати з різних сторін, але мета бюджету:

- Бухгалтерський документ (облік і контроль витрат)
- Документ управління (визначає, хто, скільки і як може витратити)
- Документ прийняття рішень (основа для прийняття обґрунтованих рішень)
- Комунікаційний документ (що інформує громадськість про те, як витрачаються їхні гроші)

Відповідно до чинного законодавства доходи бюджетів охоплюють дві важливі складові: доходи загального фонду і доходи спеціального фонду бюджету. Загальний фонд акумулює кошти, які мають загальнодержавний характер і в подальшому перерозподіляються. У спеціальному фонді зосереджуються кошти бюджетних установ, у тому числі спеціальні державні цільові фонди, які не підлягають перерозподілу і використовуються за цільовим призначенням. [32]

За рахунок бюджетних коштів забезпечується розвиток стратегічно важливих регіонів, проводиться структурна перебудова народного господарства, фінансується капітальне будівництво, що допомагає місцевим фінансам розвиватись та покращити управління, за рахунок розвитку галузей народного господарства, в першу чергу, сільського господарства, також здійснювати підтримку вітчизняних виробників, фінансувати програми з підвищення життєвого рівня населення, створювати нові робочі місця, проводити реабілітації та працевлаштування інвалідів, виплачувати допомоги реабілітованим, незаконно депортованим особам, біженцям; фінансувати проведення превентивних, оздоровчих, спортивних, культурних заходів.

Місцеві бюджети відображають важливу роль у підвищенні загальнодержавних економічних і соціальних робіт: розвиток інфраструктури регіонів, фінансування агропромислового комплексу, промисловості та енергетики, будівництва.

Якщо розглядати більш детально взаємозв'язок державного та міських бюджетів, то можна зробити висновок, що вони між собою тісно пов'язані і система їх зв'язку показана на рис. 1.3.

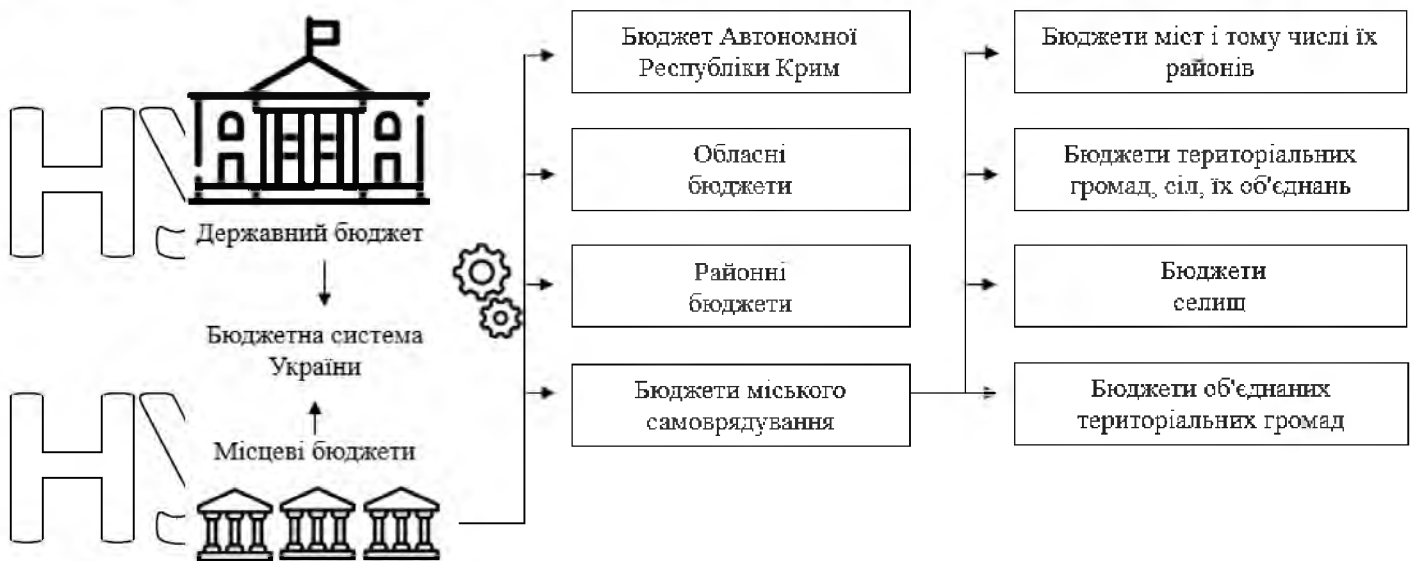

Рис. 1.3 Взаємозв'язок державного та місцевих бюджетів.

Джерело: складено автором на основі джерела [28]

Регіональні бюджети відіграють важливу роль, оскільки фінансування освіти, культури та охорони здоров'я йде саме частково з місцевих бюджетів.

Також проводиться фінансування молодіжних програм, видатки на упорядкування населених пунктів. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист населення.

Поряд із цим, найбільш серйозні проблеми в місцевому секторі у зв'язку з бюджетом включають ефективність використання вільних бюджетних коштів, нестабільність дехідної бази та неефективні системи розподілу державного бюджету, недостатність податкових надходжень та трансфертів з державного бюджету.

Саме тому однією із важливих ролей бюджету є в тому, що завдяки йому, можна проводити моніторинги, контролю витрат за допомогою бюджетних звітів, де описано грошові потоки, цілі, на які було витрачено кошти.

Ситуація ускладнюється надмірною концентрацією коштів на національному рівні, що робить місцеві органи влади повністю залежними від державного бюджету у виконанні своїх функцій.

На цьому тлі території стали дедалі більше залежати від дотацій із державного бюджету, що призвело до виникнення найважливіших проблем соціальної сфери: фінансова підтримка малозабезпечених, підтримка сімей з дітьми, житлові субсидії для жителів, соціальна підтримка ветеранів та інвалідів у місцевій економіці.

Отже будучи складною фінансово-економічною категорією, бюджетна система характеризує відносини між державою та населенням при розподілі та перерозподілі національного доходу, між державою та підприємницькими структурами в напрямі від суб'єктів господарювання до держави (при мобілізації доходів бюджету) та від держави до суб'єктів господарювання (при їх фінансуванні з бюджету) та між окремими рівнями бюджетної системи в процесі бюджетного регулювання, що визначає велике значення бюджету в управлінні місцевими фінансами. Так як важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів відіграють доходи та видатки місцевих бюджетів. Їм, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави.

РОЗДІЛ 2.

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

2.1 Аналіз доходів та видатків місцевих бюджетів

Україна – країна, з моменту здобуття незалежності зіткнулася з неймовірно великою кількістю викликів як: розпад Радянського Союзу у 1991 році; перехід від однопартійності до демократії; перехід від планової економіки до системи вільного ринку; революції; війна, що почалась у 2014 році, анексія та окупація територій та повномасштабне вторгнення.

Труднощі, які Україні довелося і ще доведеться подолати стають ще більш складним через серйозні економічні втрати – пошкодження інфраструктури, скорочення працездатного населення, інфляція, дефіцит, невизначеність, зростання боргу та порушення нормальної економічної діяльності.

Звісно, ці процеси мають також великий вплив на місцеві бюджети та їх доходи і видатки. Після 2014 року та лютого 2022 зменшились об'єми податкових надходжень. Основними причинами їх зниження стали війна та її наслідки - зменшення кількості місцевих мешканців через міграцію в західні регіони та за кордон, зниження ділової активності великих і дрібних підприємств і зниження купівельної спроможності жителів.

На доходи місцевих бюджетів також вплинули зміни в законодавстві, спрямовані на вирішення нових завдань. Наприклад, для стабілізації ситуації на ринку пального з середини березня ставку акцизного податку на паливе знизили до нуля, причому частина цього податку раніше надходила до бюджетів регіональних громад (для порівняння: за березень-травень 2021 року до місцевих бюджетів надійшло 3,45 млрд грн акцизного податку з

виробленого в Україні та з ввезеного на митну територію України пального).

Для окремих громад цей вид доходів був доволі вагомим.

Змінилися й умови сплати єдиного податку, з'явилися нові платники податків, оскільки, з одного боку, деякі категорії дозволялося звільнити від оподаткування, а з іншого боку, майже всі підприємства могли перейти на спеціальні умови оподаткування з податковою ставкою 2%. У районах, де ведуться (або велися) воєнні дії, платники податків були звільнені від сплати обов'язкового єдиного податку для приватних підприємців груп 1 і 2 (з березня вони можуть сплачувати єдиний податок на добровільній основі).

Натомість у відносно безпечних районах платники податків продовжували сплачувати. [30]

А от видаткова частина всіх бюджетів, в тому числі місцевих, в умовах воєнного стану суворо регламентується урядом у Постанові № 590.

Пріоритети видатків визначено як такі, що використовуються насамперед для національної безпеки й оборони та реалізації правового режиму воєнного стану, потім ідуть соціальні видатки та бюджети захисту, після чого можуть бути здійснені інші видатки. Це суттєво обмежує можливості місцевих рад щодо здійснення запланованих видатків, навіть якщо у них є для цього

фінансові ресурси. [30]

Зрозуміло, що українська модель територіального управління стоїть на порозі змін, а саме: відновлення економіки та необхідні зміни для євроінтеграції.

Надалі ми розглянемо як відбувався розвиток місцевих бюджетів в умовах відносно стабільної економіки періоду 2015-2021 років та реформи децентралізації.

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»

Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Тож розглянемо статистичні показники за останній період. [32]

Разом з тим, у ньому вживається поняття надходжень бюджету – доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від місцевих запозичень, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу або пред'явлення цінних паперів. Тобто, крім доходів бюджету, надходження бюджету містять інші джерела формування фінансової бази органів місцевого самоврядування, чим забезпечується виконання покладених на них функцій та завдань.

Важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів відіграють доходи та видатки місцевих бюджетів. Їм, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави.

Місцеві бюджети - як важлива складова частина національної бюджетної системи та основа місцевої фінансової бази передбачають необхідні кошти для фінансування економічного і соціального розвитку

Проблемами, пов'язаними з поточним станом місцевих бюджетів, є в тому числі частка місцевих бюджетів України у зведеному бюджеті.

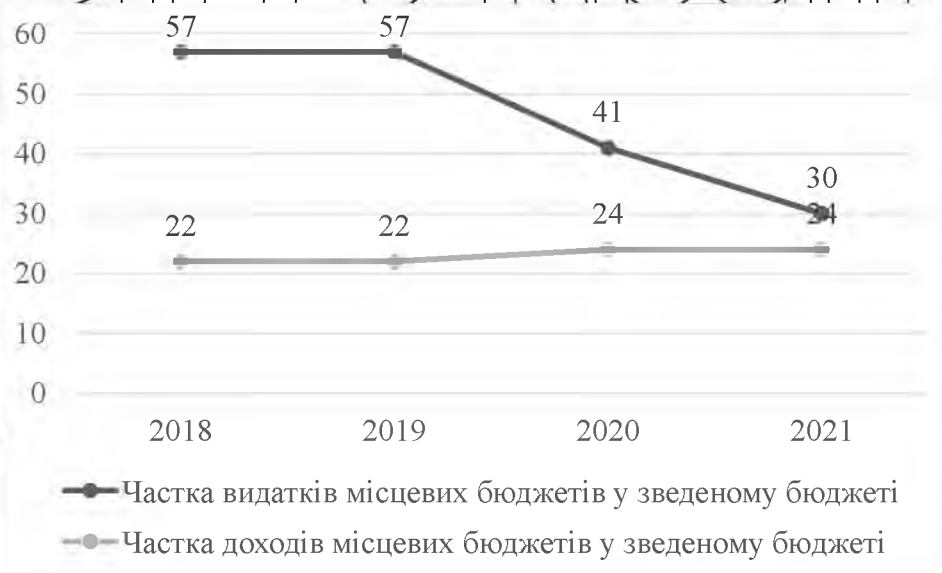

Рис. 2.1. Частки видатків та доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті у %.

Джерело: складено автором на основі додатку [13]

Частка місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету та у ВВП характеризує рівень участі місцевого самоврядування у вирішенні проблем підвідомчих територій. Фактично це показник розвитку місцевих бюджетів та рівня фінансової незалежності місцевих органів влади.

Як ми можемо побачити з 2018 року до 2021 ми спостерігаємо спадаючу тенденцію за часткою видатків з 57% до 30%; частка доходів навпаки зростає але становила лише 24% від загального обсягу доходів зведеного бюджету у 2021, а видатки місцевих бюджетів на місцеві бюджети припадало лише 30% загального обсягу видатків зведеного бюджету.

Важливою складовою повноцінного розвитку України в умовах бюджетної децентралізації є формування фінансово забезпечених органів місцевого самоврядування, тобто стабільних та достатніх джерел їх наповнення для ефективного виконання ними делегованих, переданих на місце та власних повноважень з одного боку та оперативного вирішення завдань соціально-економічного характеру на рівні територіальної громади з іншого. В Україні налічувалось більше 10 тисяч місцевих бюджетів. До реформи місцевого самоврядування більше 70% ресурсів зосереджувалося в державному бюджеті, решта – більше 20% – у місцевих бюджетах[31].

У 2014 році Уряд прийняв реформу про децентралізацію місцевої влади, що суттєво змінило і продовжує змінювати процес бюджетної політики як на місцевому рівні так і на рівні держави. Метою даної реформи є, перш за все, є фінансове забезпечення місцевого самоврядування за рахунок власних ресурсів, для вирішення питань місцевого значення.

Тож, станом на 1 січня 2021 року в таблиці 2.1 ми можемо побачити Кількість місцевих бюджетів України.

Таблиця 2.1. Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.01.2021

Типи місцевих бюджетів	Всього місцевих бюджетів	з них мають взаємовідносини з державним бюджетом
обласні бюджети, бюджет АРК	25	24
бюджети міст республіканського \ обласного значення	13	1
районні бюджети	136	119
бюджети об'єднаних територіальних громад	1469	1438
бюджети районів у містах обласного значення	35	0
бюджети міст районного значення	6	0
бюджети селищ міського типу	39	0
бюджети сільрад (сіл)	229	0
Разом	1952	1582

Джерело: наказ Міністерства фінансів України від 10 грудня 2020 року № 756. [14]

Об'єднання територіальних громад призводить до збільшення ресурсів та можливості мобілізації внутрішніх резервів. Перш за все йдеться про те, що бюджет територіальної громади буде збільшуватись за рахунок об'єднання, таким чином поступово можна буде реалізувати ефективну політику регіону. [18]

Місцеві бюджети є самостійними в розподілі, отриманні та використанні економічних благ. Це означає, що держава та інші територіально-адміністративні утворення громади не можуть втручатися в процес його формування, затвердження та реалізації. Тому після розширення фіскальних повноважень увага місцевої влади змістилася в бік більш ефективного управління бюджетними коштами. Більш ефективне управління сферами, які приносять надходження до бюджету.

До таких сфер належить регулювання місцевих податків і зборів, які самостійно встановлюються місцевими органами влади, надання ліцензій на провадження певних видів господарської діяльності, передача в оренду комунального майна управління спільними підприємствами тощо. З метою збільшення надходжень місцеві органи влади можуть встановлювати окремі власні місцеві податки і збори, змінювати ставки платежів та більш чітко регламентувати порядок обчислення податків і коло платників.

Тож з 2015 року надходження до бюджету суттєво зросли, що ми можемо побачити на рис. 2.2.

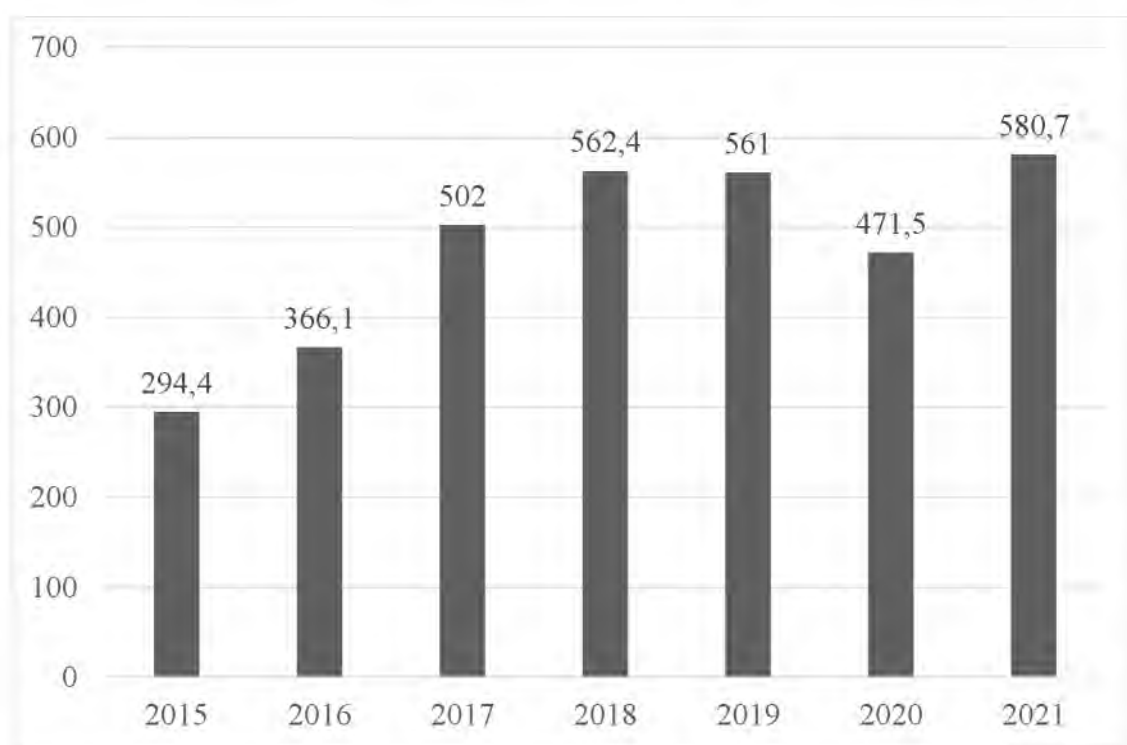

Рис. 2.2. Динаміка надходжень до місцевих бюджетів в т.ч. трансферти з державного бюджету. млрд.грн..

Джерело: складено автором на основі додатку А

Переглядаючи доходи у 2021 р., варто відмітити приріст доходів місцевих бюджетів на 286 млрд. грн. порівняно з 2015р., дохід якого по факту рівний 294,9 млрд грн..

Такі темпи зростання власних доходів місцевих бюджетів зумовлені діями Уряду, спрямованими на фінансову децентралізацію. Нові умови

підвищили зацікавленість органів місцевого самоврядування збільшувати надходження до місцевих бюджетів, вживати заходи з пошуку резервів їхнього наповнення та підвищувати ефективність адміністрування податків і зборів.

Крім того, сьогодні місцеве самоврядування поступово відходить від притаманної раніше споживачької позиції. Очікування дотацій вони сьогодні замінюють активними діями у створенні ефективного управлінського апарату, спрямовують кошти на розвиток громад, здійснюють аналіз витрачання бюджетних коштів та запобігають випадкам неефективного, нераціонального їх використання. [32]

Як відомо, відповідно до українських законів, територіальні громади сел, селища, містечка чи великого міста, району і області самостійно встановлюють місцеві податки і збори. Ці питання вирішуються виключно на пленарних засіданнях сільської, селищної, міської, районної, обласної рад.

Органи місцевого самоврядування мають певну самостійність у встановленні місцевих зборів і податків. Місцеві податки та збори, що встановлені відповідно до переліку ПКУ, є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад. [2]

За рахунок цих змін зросли податкові надходження місцевих бюджетів, зокрема приріст надходжень до загального фонду місцевих бюджетів у 2015 р. становить в порівнянні з попереднім роком 42,1%. Надходження загального фонду місцевих бюджетів у 2015р. – 99,8 млрд. грн.. З них надходження податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) – 53 625,8 млн. грн., плата за землю становить 14 466,6 млн. грн. та податок на нерухоме майно складає 736,9 млн. грн., що можемо побачити на рис. 2.3. [3]

До бюджетів місцевих громад надходить лише частка деяких загальнодержавних податків і зборів. Це податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), податок на прибуток підприємств, рентна плата за використання природних ресурсів, акциз на спирт, алкоголь, тютюн, паливо тощо. Частка

надходжень різна. Наприклад, з ПДФО до бюджетів територіальних громад надходить аж 60% (40% у Києві).

З рентної плати за користування надрами – 3%, а від акцизу на паливе – 13,44% . Місцева влада збирає свої податки і збори. Це єдиний податок, податок на майно, збір за місця для паркування та туристичний збір. Їх встановлюють виключно ОМС на пленарних засіданнях міської ради. Тобто саме від місцевих народних обранців залежить, чи буде це оподаткування на території громади та яким за розміром.

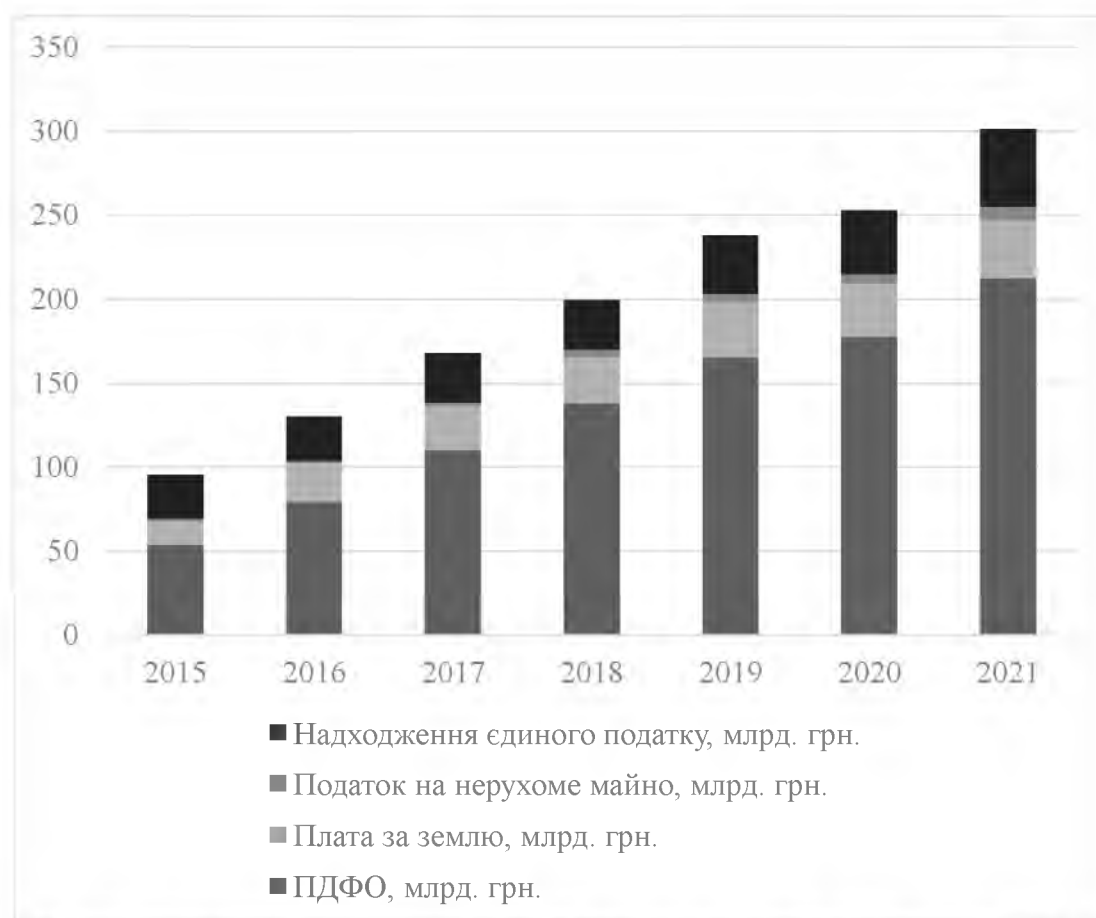

Рис. 2.3. Динаміка податкових надходжень до місцевих бюджетів, млрд. грн..

Джерело: складено автором на основі додатку А

Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб за 2021 рік до 2019 року становить 8,7 відсотків, а якщо порівняти із 2015

роком то надходження збільшились більше ніж на 110%. Загалом по податковим надходженням, бачимо зростаючу тенденцію, відповідно як і по доходам. Незначно змінилися показники по єдиному податку та податку на нерухоме майно. [3]

У 2021 році 50,4% доходів міських бюджетів фінансується за рахунок податку на доходи фізичних осіб, а додатково від міжбюджетних трансфертів - 19,6%. Фактично відбулося пропорційне збільшення одного та зменшення іншого показника. Це пов'язано зі збільшенням чисельності населення об'єднаної громади.

Надходження від місцевих податків і зборів повністю зараховуються безпосередньо до доходів загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад. Проте до головних проблем місцевого оподаткування в Україні слід віднести: низьку фіскальну роль місцевих податків та зборів і, як наслідок, незначну їх питому вагу в доходах місцевих бюджетів, але запровадження податків на специфічні види господарської діяльності не входить до компетенції місцевого самоврядування. Це зумовлено тим, що в Україні замість формування нових, ефективних моделей місцевої існує історична модель, яка поєднує практику старої радянської та форму нової демократичної моделі самоврядування.

Зворотною ситуацією спостерігається щодо міжбюджетних трансфертів: найбільш залежними у 2018 році виявилися Краматорськ (54,8%), Кропивницький (52,9%) та Чернігів (52,9%), доходи від яких становлять половину бюджетів цих міст.

Краматорськ (38,8%), Дніпро (22,9%) і Херсон (22,6%) є найбільш залежними від грошових переказів 2021 року, але ця залежність слабшає. Це пов'язано з тим, що їхня роль у виконанні бюджету значно знизилася.

Важливі зміни відбулися і щодо найбільших місцевих податків - єдиного та податку на майно: у муніципальному бюджеті на 2021 рік частка єдиного та податку на майно становить 11,5 та 8,2% відповідно, що на 4,1 та 1,9% більше, ніж у 2018 році.

Загалом, роль місцевих податків у доходах місцевих бюджетів поступово зростає. Основними показниками є зміцнення місцевих фінансів та збільшення фінансової автономії.

Фінансування з місцевих податків дає змогу місцевим органам влади зосередитися винятково на тому, що вони роблять найкраще, не чекаючи "допомоги згори".

Це також безпосередньо пов'язано зі створенням сприятливих умов для малого та середнього підприємництва в місцевому співтоваристві, тобто тих, що роблять значний внесок у доходи місцевих платників податків та відповідно місцевих бюджетів шляхом підтримки національного уряду.

Фінансова децентралізація - наріжний камінь успіху місцевих громад і як результат діяльності держави. Однак, більше грошей не означає автоматично менше проблем. Між цими двома етапами існують такі питання, як ефективність та результативність виконання бюджету.

На сьогодні в рамках фінансової децентралізації питання наповнення місцевих бюджетів набули особливої актуальності за умов розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування. Зокрема,

загальновизнано, що на місцевому рівні має вирішуватися значна частина важливих для населення питань у сфері соціального, культурного, економічного розвитку. З огляду на значну роль, яка покладається на органи місцевого самоврядування у розбудові суспільства, останні мають бути фінансово спроможні надавати якісні суспільні послуги своїм громадянам.

Зазначене потребує передачу місцевим органам влади не тільки повноваження на надання цих послуг, але й забезпечення відповідним обсягом фінансових ресурсів до місцевих бюджетів як основної фінансової бази органів місцевого самоврядування. Найчастіше місцеві запозичення здійснюються у вигляді облігацій внутрішніх місцевих позик.

До облігацій місцевих позик належать облігації внутрішніх та зовнішніх місцевих позик. Рішення про розміщення облігацій місцевих позик приймає

Верховна Рада Автономної Республіки Крим або міська рада відповідно до вимог, установлених бюджетним законодавством.

Реєстрацію випуску облігацій місцевих позик здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку в установленому нею порядку.

Особливості погашення та реалізації прав за облігаціями місцевих позик визначаються проспектом емісії облігацій відповідного випуску. [12]

Емітентами може бути комунальне підприємство, якщо випускаються облігації підприємств, або міська рада, якщо випускаються облігації місцевих позик. Інвестором може бути будь-яка фізична чи юридична особа, яка зацікавлена у реалізації проєкту та одержанні доходу від володіння облігацією.

Такі облігації мають неринковий характер і дохід від них не оподатковується. Для територіальної громади випуск облігацій є дешевшим, ніж залучення кредитних ресурсів банку на об'єкти інфраструктури громади.

Переваги є також у терміні емісії – 1-5 років, сумі випуску від 100 до 200 млн. грн. на одну серію облігацій та ставкою 11-15% річних в залежності від терміну запозичення. [12]

Кошти від місцевих запозичень зараховуються до бюджету розвитку міської громади і використовуються виключно на будівництво, реконструкцію і реставрацію об'єктів виробничої, комунікаційної та соціальної інфраструктури. Витрати на обслуговування місцевих позик здійснюються з місцевих бюджетів і не можуть перевищувати 10 % витрат загального фонду упродовж будь-якого бюджетного періоду, упродовж якого планується погасити місцевий борг.

З 1 липня 2021 року випускати облігації місцевих позик зможуть не тільки міські ради, але й районні та обласні ради.

Правові підстави для випуску муніципальних облігацій в Україні передбачені:

• статтями 16, 71, 72, 74 Бюджетного кодексу України, статтями 26 і 70 Закону України «Про місцеве самоврядування»

• Постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 110 «Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень»,

• рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14 червня 2018 року № 391 «Про затвердження Положення про порядок здійснення емісії облигацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 11 липня 2018 року за № 808/32260-02, 12,26]

Тож за період 2019-2021 було випущено в середньому 1,93 млрд. гривень, що можемо побачити на рис. 2.4. Випускали облигації Львівська (2 випуски загальною вартістю 440 млн грн) та Івано-Франківська (3 випуски на суму 300 млн грн) міські ради.

Емісія облигацій Київської міської ради була здійснена з метою рефінансування засрпрованості (за попередніми випусками що свідчить, насамперед, про неефективне планування таких запозичень і про відсутність вагомого ефекту запозичення на фінансування капітальних проєктів.

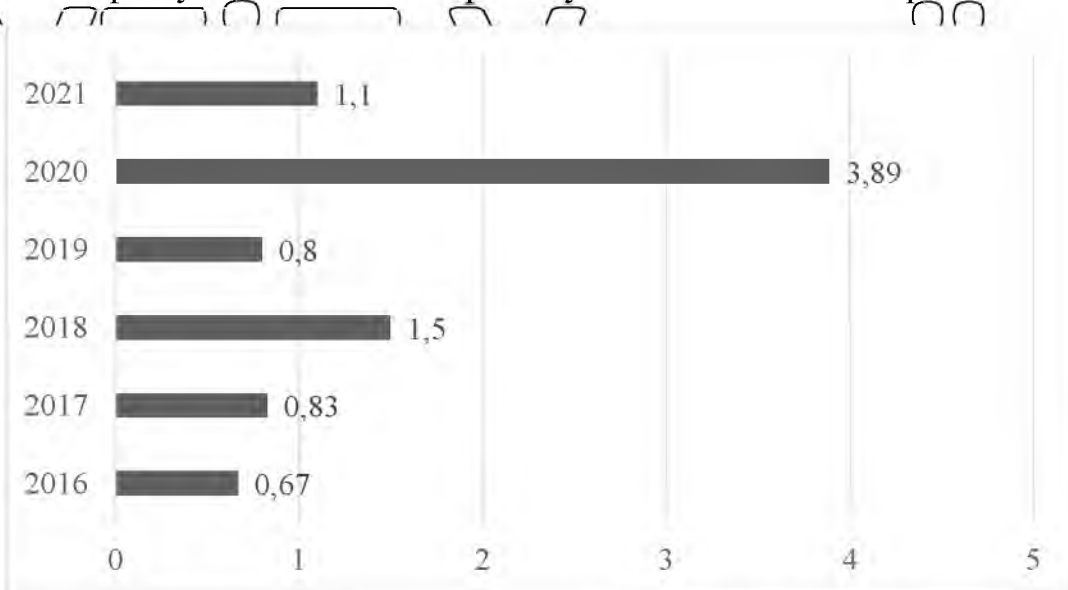

Рис. 2.4. Обсяг випуску облигацій місцевих позик у 2016-2021 році, млрд. грн

Джерело: складено автором на основі (Випуски цінних паперів. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2016-2021) [26]

В першу чергу, специфіка ринку муніципальних запозичень тієї чи іншої держави, зумовлена конституційним ладом країни, який законодавчо визначає характер розмежування повноважень між бюджетами різних рівнів і можливостей регіонального та муніципального рівнів влади проводити самостійну економічну політику.

Тому суми, що зображені на рис 2.4 достатньо малі. Задля створення і побудови ефективної системи регулювання місцевих запозичень, насамперед, необхідно забезпечити вирішення таких завдань: створення дієвого ринку, гарантування захисту прав його учасників, прозорість та доступність інформації, здійснення контролю за рівнем ризику випущених цінних паперів та сприяння їх поширенню. Для реалізації зазначених завдань необхідно вдосконалити нормативно-правову базу як на національному, так і на місцевому рівнях, здійснити професійну підготовку відповідних кадрів, забезпечити постійний контроль за функціонуванням ринку муніципальних цінних паперів. [16]

Потенційні переваги випуску облігацій місцевих позик:

- такі облігації можуть допомогти розвивати внутрішні ринки облігацій та звісно більше наповнювати бюджет місцевих фінансів
- можуть також більш безпосередньо модернізувати фінансову систему та стимулювати конкуренцію на внутрішніх ринках капіталу
- місцеві облігації можуть слугувати вітчизняним компаніям і банкам прикладом і таким чином заохотити інші громади, області випустити облігації;
- зміцнення довіри до стабільності та безпеки внутрішнього ринку облігацій і таким чином привернення уваги іноземних емітентів до наявності стабільних ринків облігацій.

Формування ефективної діяльності місцевого самоврядування, надання доступних, якісних послуг для суспільства та створення комфортних умов для життя громадян є основними стратегічними завданнями модернізації адміністративної системи та регіональної організації влади, що реалізуються сьогодні. Основою місцевого самоврядування є фінансова автономія. Органи місцевого самоврядування не можуть використовувати свою автономію, якщо вони не мають свободи в управлінні своїми коштами, яка б відповідала обсягу їхніх обов'язків.

Місцеві органи самоврядування несуть основну відповідальність за місцевий розвиток, включаючи просторове планування, управління нерухомістю, житло, соціальні послуги, початкову та середню освіту, спорт, культуру та охорону навколишнього середовища.

Загальний обсяг видатків місцевих бюджетів у 2021 році склав 569,4 млрд грн, що на 91,3 млрд грн (-16%) більше від обсягу видатків, проведених у 2020 році, і на 289,4 млрд. більше ніж у 2015 році, що ми можемо побачити на рис. 2.5.

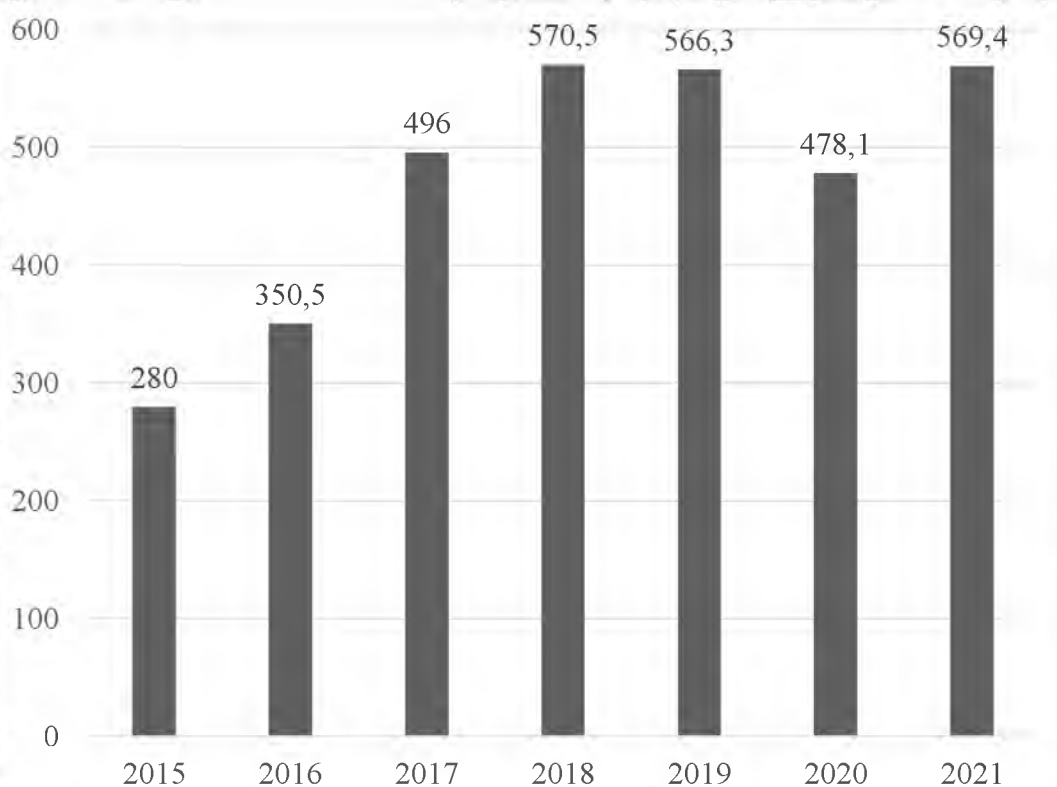

Рис. 2.5. Динаміка видатків місцевих бюджетів в т.ч. трансферти до державного бюджету, млрд.грн..

Джерело: складено автором на основі додатку А

Видатки місцевих бюджетів, у тому числі за рахунок трансфертів із державного бюджету, за 2021 рік склали 569,4 млрд грн, що на 8,5% менше від планових призначень. Порівняно з 2015 роком видатків проведено більше на 289 млрд грн, або на 49,2%. Найбільше коштів було направлено на розвиток та підтримку соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та економічної діяльності. [3]

За економічною класифікацією у структурі видатків місцевих бюджетів у 2021 році найбільші частки припадають на:

- оплату праці і нарахування на заробітну плату;
- капітальні видатки;
- використання товарів і послуг;
- поточні трансферти.

Щодо збалансування, то урядом, згідно з бюджетним законодавством, забезпечено за період 2015-2021 роках перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі від 160,9 до 256 млрд. грн, що складає від 98,0 до 112% від передбачених розписом асигнувань на 2020 рік, зокрема на рис. 2.4 зображено динаміку міжбюджетних трансфертів.

Одним із найскладніших і найважливіших завдань у сфері державних фінансів України є ефективна організація відносин у бюджетній системі.

Основними проблемами у взаємовідносинах державного та місцевих бюджетів є перерозподіл бюджетних коштів у зв'язку зі значними відмінностями у рівні соціально-економічного розвитку окремих регіонів та необхідність фіскального вирівнювання для забезпечення конституційних гарантій громадян незалежно від місця їх проживання. [4]

Міжбюджетні відносини є важливим чинником забезпечення рівноправного розвитку суспільства та створення рівних умов для доступу громадян до державних послуг незалежно від їх місцезнаходження. Тож далі

детальніше розглянемо вирівнювання бюджетів за допомогою базової дотації та субвенцій на рис. 2.6.

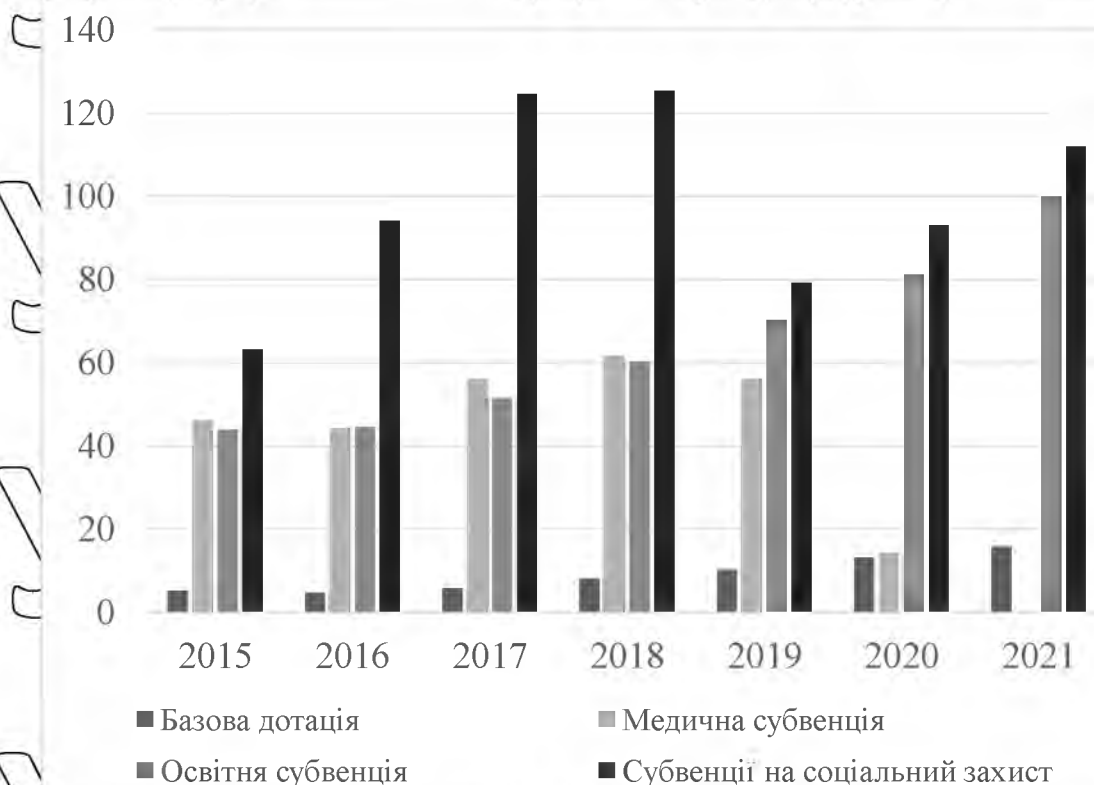

Рис. 2.6. Динаміка міжбюджетних трансфертів, млрд.грн.

Джерело: складено автором на основі додатку А

Цікаво те, що у 2020 році різко скоротилась медична субвенція, майже на 25 млрд., що можна пояснити тим, що з 1 квітня 2020 року видатки на оплату медичних послуг, що надавались комунальними закладами охорони здоров'я, здійснювались з державного бюджету за програмою медичних гарантій (до 1 квітня 2020 року місцевим бюджетам надавалась медична субвенція). [3,8]

На прикладі 2021 роц. можемо зобразити структуру трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у 2021 році у відсотковому відношенні (рис.2.7)

Рис. 2.7. Структура трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам у 2021 році, %.

Джерело: складено автором на основі додатку А

Можна зробити висновок, що після впровадження реформ децентралізації обсяг фінансової підтримки місцевих бюджетів має тенденцію до збільшення, що дає змогу більш ефективно розподіляти надані фінансові ресурси відповідно до соціальних потреб кожного регіону.

Тому перед владою України стоїть завдання сформувати таку систему інструментів збалансованості місцевих бюджетів, яка сприятиме появі стійкого інтересу та стимулів у різних видів органів влади до проведення відповідальної економічної та бюджетної політики.

Для того щоб система інструментів і методів балансування місцевих фінансів працювала краще, необхідно законодавчо закріпити стабільні критерії відрахування державних податків; устатувати прозорі та об'єктивні процедури розподілу трансфертів, які ґрунтуються на ідеї стимулювання зростання доходів, а не перерозподілу бюджетних ресурсів; розподілити повноваження щодо видатків та доходів.

Також, як результат, в досліджуваній період з 2015-2020 роки : власні доходи місцевих бюджетів майже щороку покривають видатки на потреби місцевих бюджетів, що дозволяє ефективно реалізувати цілі, напрямки розвитку, якісно організувати управління та задовольнити потреби кожного громадянина в комфортному населеному пункті.

Тож Сучасний процес соціально-економічного розвитку регіонів України характеризується наявністю багатосекторних тенденцій і диференційованих рівнів розвитку. У ситуації модернізації української економіки необхідно знайти ефективні механізми балансування місцевих бюджетів для забезпечення успішної діяльності регіону та добробуту громадян країни загалом і регіонів в цілому.

2.2. Бюджетна політика та її ефективність на місцевому рівні

Для всіх рівнів влади бюджет є центральним політичним документом, який показує, як фінансувати державну діяльність і як щорічні та багаторічні цілі будуть пріоритетними та досягнуті шляхом розподілу ресурсів. Бюджет, особливо якщо він містить середньостроковий вимір, є інструментом планування та відображення діяльності та пріоритетів уряду. Для цього потрібне ефективне, стратегічне, прозоре та користування довірою громадян на всіх рівнях управління.

Місцеві органи самоврядування несуть основну відповідальність за місцевий розвиток, включаючи просторове планування, управління нерухомістю, житло, соціальні послуги, початкову та середню освіту, спорт, культуру та охорону навколишнього середовища. Вони також керують інфраструктурою, включаючи водопостачання та збирання відходів. Вони також виконують «доручені» завдання, передбачені законом або згідно з окремими угодами, які вважаються «завданнями державного рівня» з виділеним фінансуванням і більш ретельним наглядом. [45]

Невід'ємним компонентом фінансової політики є бюджетна політика, яка реалізує функції та завдання держави в галузі управління фінансами і вображає суспільні інтереси.

З функціонального боку, бюджетна політика на місцях включає в себе :

- політику доходів,
- політику витратів і регіональну політику,
- ефективну політику управління регіонального боргу та політику міжбюджетних трансфертів.

Часові аспекти бюджетної політики включають бюджетні стратегії (довгострокова перспектива) і бюджетні тактики (у короткостроковій перспективі), і вони доповнюють один одного.

Інституціональний аспект відображає повноваження адміністративних органів щодо формулювання бюджетної політики в рамках поточного бюджету.

Будучи складною фінансово-економічною категорією, бюджетна система характеризує відносини між державою та населенням при розподілі та перерозподілі національного доходу, між державою та підприємницькими структурами в напрямі від суб'єктів господарювання до держави (при мобілізації доходів бюджету) та від держави до суб'єктів господарювання (при їх фінансуванні з бюджету) та між окремими рівнями бюджетної системи в процесі бюджетного регулювання. [34]

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, бюджетна система України – це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права. [32]

Бюджетна політика на рівні місцевого самоврядування, як безпосередній учасник бюджетної системи України – це офіційно визначені органом місцевого самоврядування цілі і напрямки розвитку бюджетних відносин та методики їх реалізації. Теоретичні основи бюджетної політики на місцевому

рівні розглядаються з урахуванням суб'єктів та об'єктів місцевих фінансів.

Суб'єктом при цьому є система місцевих органів управління місцевим бюджетом, а об'єктом – власне місцеві бюджети. [10]

Наявність достатніх ресурсів у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва та залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращання умов проживання жителів громади. [3]

Задля того, щоб оцінити бюджетну політику, можна поглянути на розподіл видатків на потреби місцевого самоврядування на рис. 2.8.

Аналізуючи структуру видатків за функціональною класифікацією місцевих бюджетів відмітимо, що основний їх обсяг спрямовується на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

Аналізуючи видатки у розрізі функціональної класифікації, найбільший обсяг коштів протягом 2021 року було спрямовано на фінансування освіти – 249 млрд грн, що становить 44,3% від загальної суми видатків, проведених з місцевих бюджетів, приблизно така ж ситуація і по іншим рокам, розбіжність маленька.

У порівнянні з 2019 роком, видатки на освіту збільшилися на 61,9 млрд грн, а і з 2017 то на 112,2 млрд. На охорону здоров'я було витрачено 33,1 млрд грн, що становить 7,5% від обсягу видатків місцевих бюджетів.

Порівняно з 2019 роком видатки на охорону здоров'я зменшилися на 60,1 млрд грн, це пов'язано знову ж таки з спеціалізованими програмами від державного бюджету, що дозволило сферам охорони здоров'я функціонувати в більшій мірі за цей рахунок. [3]

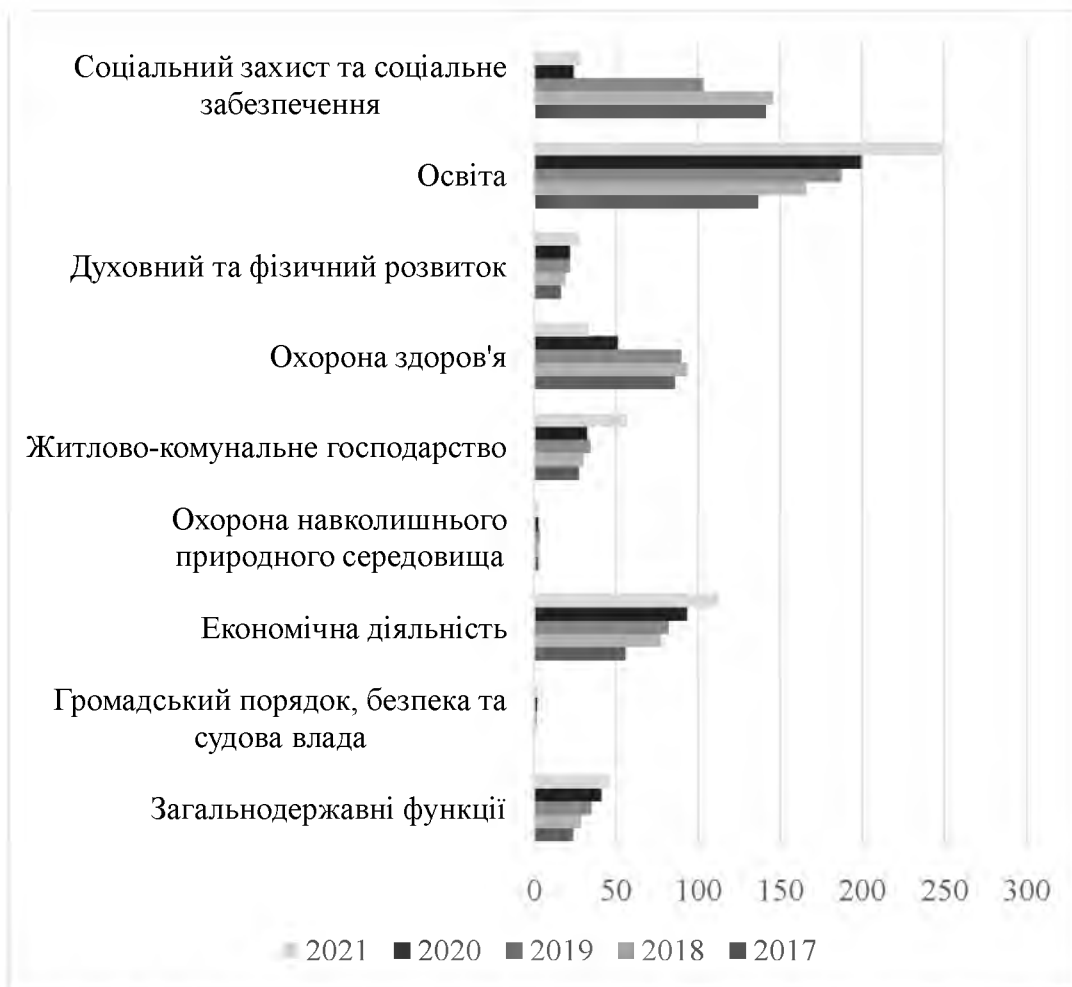

Рис. 2.8. Динаміка розподілу витратів на потреби місцевого самоврядування, млрд.грн..

Джерело: складено автором на основі додатку Б

А високі рівні витратів на охорону здоров'я в 2017-2019 рр. пов'язане із продовженням реформи медицини і запровадженням фінансування вторинного рівня за рахунок коштів державного бюджету через Національну

службу здоров'я. У 2020 році Національною службою за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення проведено витратів на загальну суму 50,9 млрд грн. [31]

За даними Рахункової палати України, протягом 2020 року з місцевих бюджетів було витрачено 10,3 млрд грн на заходи, пов'язані з боротьбою з COVID-19, що становить 2,2% від загального обсягу витратів місцевих бюджетів. [13]

Видатки на духовний та фізичний розвиток склали 27,4 у 2021 та 21,9 у 2020 млрд грн, що у структурі видатків становить 4,6% і є на 0,3 млрд грн або на 1,4% більше видатків, проведених у 2019 році. На видатки, пов'язані з економічною діяльністю, спрямовано 93,9 млрд грн, що на 14,7% більше видатків, проведених за 2019 рік. Видатки на житлово-комунальне господарство зменшилися на 6,7% і склали 32,1 млрд грн. Видатки на загальнодержавні функції, які включають видатки на утримання органів місцевого самоврядування, склали 41,0 млрд грн, що на 6,1 млрд грн або на 17,5% більше видатків за 2019 рік.

Крім того, якщо основну частину надходжень загального фонду місцевих бюджетів протягом 2013–2015 років займали трансферти, то з 2016 року частка трансфертів складала трохи більше 30%, а основну вагу в доходах бюджетів почали займати власні ресурси (більше 60%), обсяг яких з моменту реалізації реформи збільшився майже у 2,5 рази. Разом з тим, варто відмітити, значне збільшення державної підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури, що є ще одним позитивним наслідком бюджетної децентралізації і, безпосередньо, кроком від бюджетів «проїдання» до бюджетів розвитку, що зображено на рисунку 2.9.

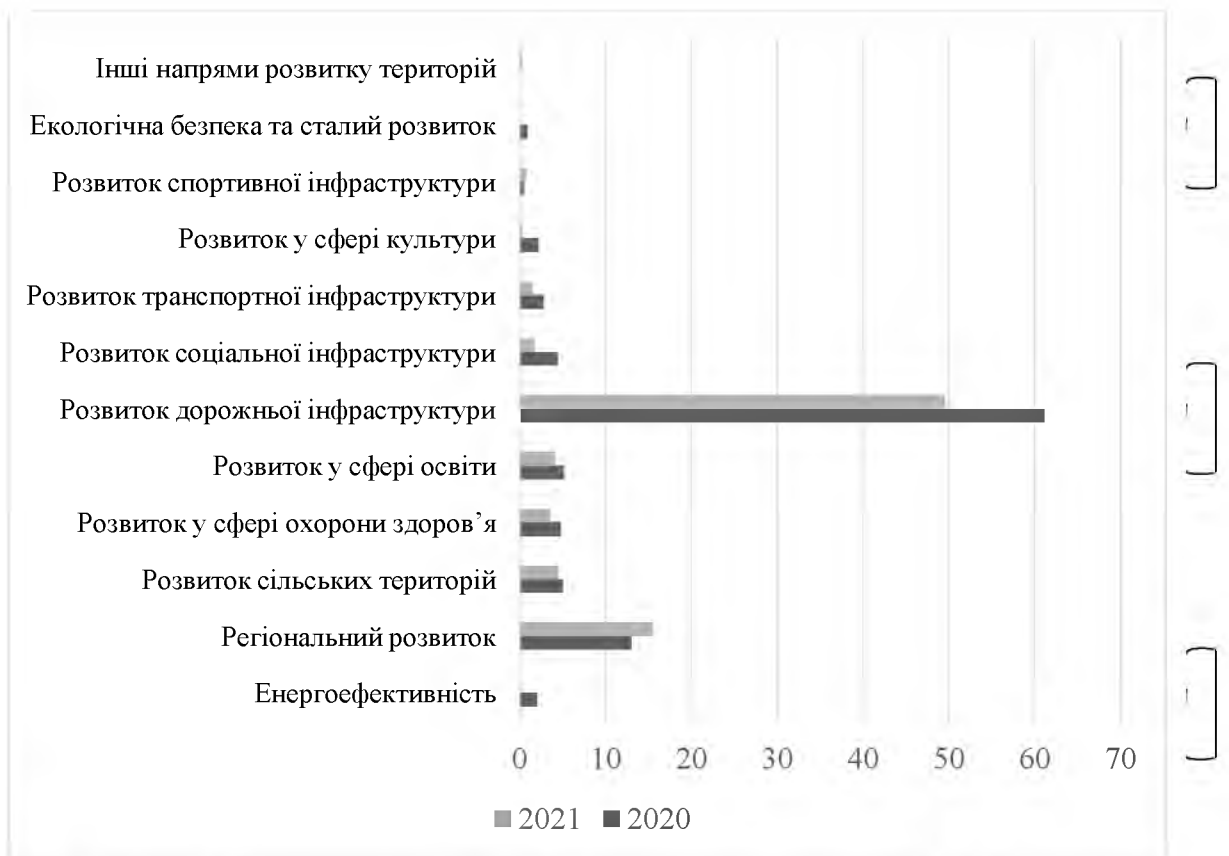

Рис. 2.9. Державна фінансова підтримка на розвиток громад та розбудову інфраструктури, млрд. грн..

Джерело: складено автором на основі додатку В

Кошти державної підтримки розвитку територій спрямовуються за напрямками: регіональний розвиток (в т.ч. розвиток інноваційної економіки та інвестицій, розвиток людського потенціалу, сільський розвиток, розвиток туризму, загальноукраїнська солідарність, розвиток проблемних територій, ефективне управління регіональним розвитком), розвиток дорожньої та транспортної інфраструктури, розвиток сільських територій, енергоефективність, екологічна безпека та сталий розвиток, розвиток спортивної інфраструктури, розвиток у сфері освіти, розвиток у сфері культури, розвиток у сфері охорони здоров'я, розвиток інфраструктури адміністративних послуг (ЦНАПи), розвиток інфраструктури (соціальне забезпечення).

Тож за 2020 та 2021 роки найбільше коштів було виділено саме на розвиток дорожньої інфраструктури, а саме 61,1 млрд. грн та 49,6 млрд. грн відповідно, регіональний (13 та 15,5 млрд. грн) та розвиток сільських територій (5 та 4,5 млрд. грн).

Загалом виконання місцевих бюджетів у досліджуваному періоді 2017-2021 років корелює із загальними тенденціями розвитку економіки України: незначне номінальне зростання доходів, соціально орієнтовані статті видатків, що забезпечують виконання основних соціальних зобов'язань держави, продовження галузевих реформ у сфері адміністративно-територіального устрою та місцевої автономії. [49]

Виходячи з аналізу наведених показників, можна сказати, що бюджетна політика на місцевому рівні є доволі успішною та сприяє досягненню багатьох цілей і завдань місцевого самоврядування, однак, з огляду на реалії сьогодення, можна виокремити низку проблем, що перешкоджають ефективному розвитку:

- Низький рівень фінансової стійкості через недосконалість міжбюджетних відносин
- Неefективна структура видатків місцевих бюджетів через нерозвиненість систем бюджетування.
- Така структура дозволяє витратити більше коштів у соціальній сфері, ніж в економічній, тим самим залучаючи більше державних коштів у довгостроковій перспективі.
- Збільшення розриву між доходами та видатками через зростання заборгованості.
- Затвердження добре продуманих бюджетних планів, які не є економічно обґрунтованими.
- Низький рівень виконання бюджету, що призводить до недостатнього стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності.

Реформи децентралізації влади та ресурсів в Україні дали регіонам більше важелів впливу для покращення власного розвитку і благополуччя населення та передбачають перехід відповідальності за розвиток регіонів від центральної влади до місцевої.

Критерієм ефективної бюджетної політики регіонів є зростання частки місцевих бюджетів (без трансфертів) у зведеному бюджеті (у розвинених країнах значення цього показника знаходиться на рівні 40%). Для України за останні десять років, нажалі, цей показник не перетнув навіть межі 26%, що свідчить про низьку ступінь участі місцевого самоврядування в розв'язанні проблем розвитку регіонів. Безумовно, що соціально-економічна ситуація в регіоні впливає на формування доходів місцевих бюджетів, а тому посилення зв'язку між соціально-економічним та бюджетним плануванням адміністративно-територіальних одиниць є важливим аспектом, врахування якого сприятиме покращенню фінансового забезпечення місцевих бюджетів.

Проаналізувавши обсяги доходів і витратків місцевих бюджетів за 2015-2021 рр. можна констатувати суттєве збільшення доходів та витратків по кожному регіону.

Таким чином, незважаючи на значні обсяги міжбюджетних трансфертів, які отримують місцеві органи влади з державного бюджету, на даний час рівень фінансування витратків місцевих бюджетів є недостатнім для дієвого функціонування територіальних громад, зокрема житлово-комунального господарства, існує потреба у додатковому фінансуванні автомобільних доріг, духовного і фізичного розвитку, охорони навколишнього середовища.

2.3. Міжбюджетна політика в умовах фіскальної децентралізації

Одним із ключових аспектів євроінтеграційного процесу є формування ефективних інститутів місцевого самоврядування, здатних створювати та

постійно забезпечувати сприятливе життєве середовище в громаді для багатовекторного розвитку, самореалізації людини, забезпечення прав і захисту свобод людини. Такий контекст вимагає а належної інституційної та правової бази для делегування повноважень та відповідних ресурсів задля забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування.

Децентралізація відіграє важливу роль у розвитку соціально-економічних і культурно-екологічних складових держави. Реалізація процесу децентралізації здійснюється шляхом підвищення ролі місцевого самоврядування шляхом делегування органам місцевого самоврядування не

лише повноважень, а й реальних інструментів досягнення як оперативної, так і стратегічної цілі розвитку територіальних утворень.

16 вересня 2014 року Україна зробила свій вибір, ратифікувавши Асоціацію з Європейським Союзом. Серед ключових реформ, що імплементували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, безумовно, є реформування законодавства з подальшим удосконаленням регулювання громадянського суспільства в цілому, та децентралізацію державного управління через децентралізацію у фінансових і бюджетних системах. [32]

За період 2014-2015 рр. було прийнято багато нормативно-правових актів та декілька Законів, щодо змін у Бюджетному та Податковому кодексах, що стосуються змін у системі місцевих бюджетів і передбачають реформу фінансової децентралізації. [32]

Реформа міжбюджетних відносин, що була прийнята у 2015 р. в Україні, є, на сьогодні, найважливішим етапом бюджетної та фінансової незалежності місцевих бюджетів і передбачає:

– самостійне формування місцевих бюджетів (стаття 75 Бюджетного кодексу України);

– прийняття державного бюджету затвердження на місцях, незалежно від термінів, але до 25 грудня року, що передус плановому (згідно статті 77 Бюджетного кодексу України),

– процедура надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій, спрощуються.

надання права здійснювати місцеві зовнішні запозичення

усім містам обласного значення (стаття 16 Бюджетного кодексу

України);

– надання права самостійного вибору установи (в органах Державної казначейської служби України чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів і

власних надходжень бюджетних установ (стаття 78 Бюджетного

кодексу України) та багато інших; [2]

Особливої актуальності набуває децентралізація фінансової політики, оскільки вона встановлює принципово нові принципи формування та

використання державних фінансових ресурсів на рівні адміністративно-

територіальних одиниць. При реалізації доктрин фінансової децентралізації в

українських реаліях необхідно звернути увагу до аналізу та оцінки

потенційних ризиків. Цей процес може проявлятися через моніторинг

комплексної реалізації цілей і пріоритетів, забезпечення місцевих бюджетів

необхідним рівнем фінансових ресурсів для здійснення делегованих

повноважень, формування збалансованого бюджетного процесу для

запобігання регіональним соціально-економічним диспропорціям у

фінансовому забезпеченні та інше.

Створення ефективної системи міжбюджетних відносин має

передбачати, насамперед, заходи щодо зміцнення власного податкового

потенціалу муніципалітетів, що неможливо без забезпечення стабільної

консолідації податкових надходжень у місцеві бюджети.

У 2019–2021 роках податковий потенціал органів місцевого

самоврядування визначався податкоспроможністю трьох податків, які разом

складають понад 88% загальних податкових надходжень до місцевих

бюджетів, що зображено на рис. 2.11.

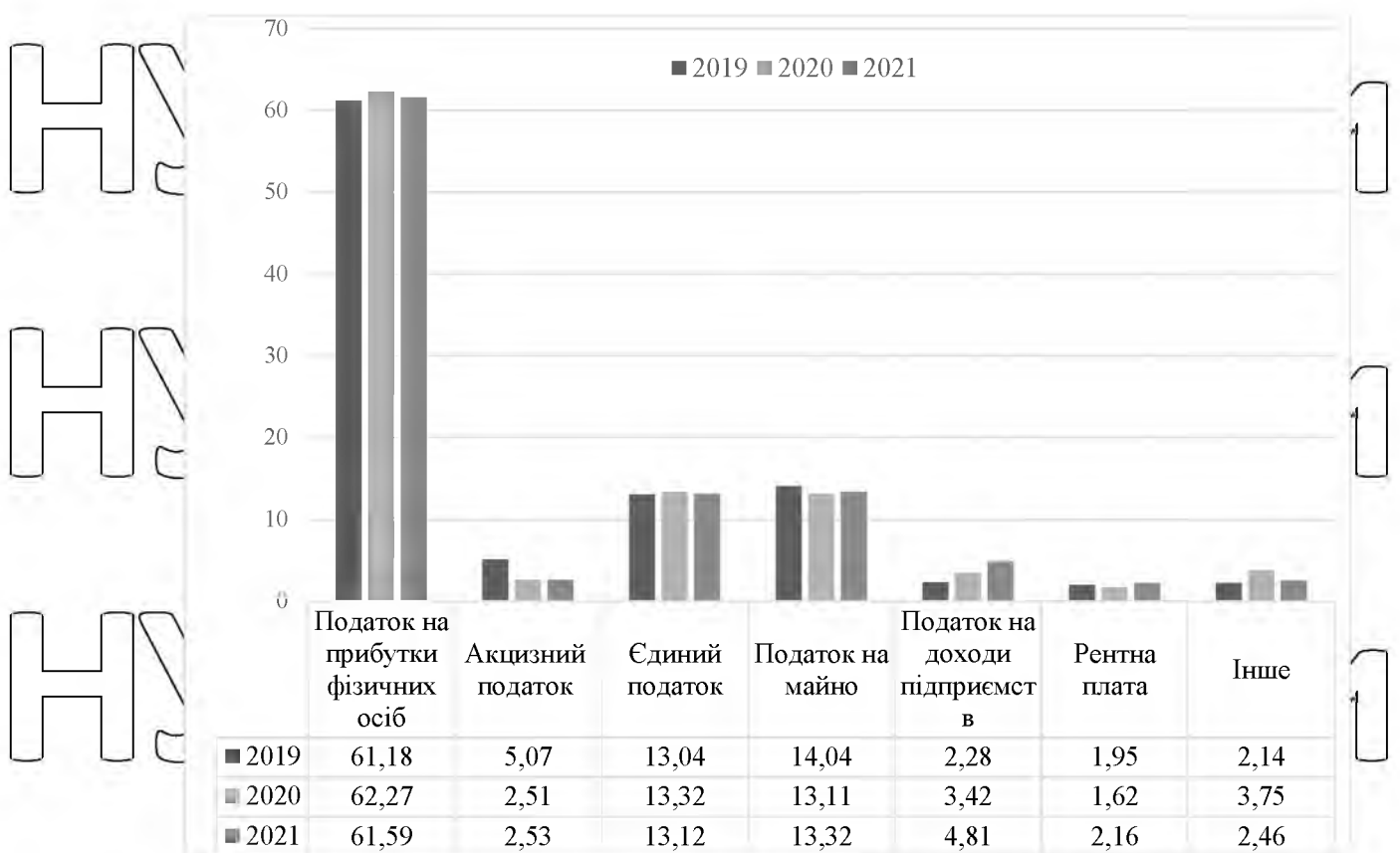

Рис. 2.11. Накопичення податкового потенціалу органів місцевого самоврядування у 2019–2021 рр., у %.

Джерело: складено автором на основі додатку Е

Як видно з рисунку, реалізація податкового потенціалу органів місцевого самоврядування може бути забезпечена насамперед за рахунок мобілізації надходжень податку на доходи фізичних осіб (понад 61% усіх податкових надходжень та майже 30% загального обсягу місцевого бюджету доходів), податок на майно (понад 13% податкових надходжень), інші податкові платежі мають менш виражений фіскальний ефект, але можуть слугувати регуляторним потенціалом для місцевого економічного розвитку.

[49]

Водночас слід зазначити, що вдосконалення фіскальних відносин між державою та органами місцевого самоврядування, визнання їх рівноправними суб'єктами взаємодії можливе за умови чіткого розмежування повноважень, особливо фіскальних, між рівнями влади та забезпечення їх відповідними ресурсами.

Низький фінансовий потенціал територій, централізоване управління видатками, занадто обмежений доступ органів місцевого самоврядування до кредитів – все це заважає органам місцевого самоврядування ефективно виконувати свої повноваження щодо забезпечення доступності та якості публічних послуг.

Вирішення цих питань лежить у площині подальшого розвитку політичної, адміністративної та фінансової децентралізації. Особливо важливою є бюджетна децентралізація, яка дозволить досягти фінансової самостійності місцевих бюджетів, що є фундаментальною основою місцевого

самоврядування, сприятиме ефективному наданню державних послуг, розвитку територій, прийняттю ефективних управлінських рішень.

Таким чином, Україна має реальну потребу забезпечити вирівнювання соціально-економічного та інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів, а також посилити ролі новоутворених об'єднаних територіальних громад у задоволенні інтересів та гарантуванні прав громадян у всіх сферах життя. Фінансова децентралізація в цій перспективі забезпечить передачу значних фінансових ресурсів на нижчі рівні, що в кінцевому підсумку сприятиме активізації соціальної та ділової активності у регіонах.

А за результатами моніторингу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади від Міністерства розвитку громад та територій України, можемо оцінити Результати фінансової децентралізації через частку доходів та видатків місцевих бюджетів (на рис. 2.12).

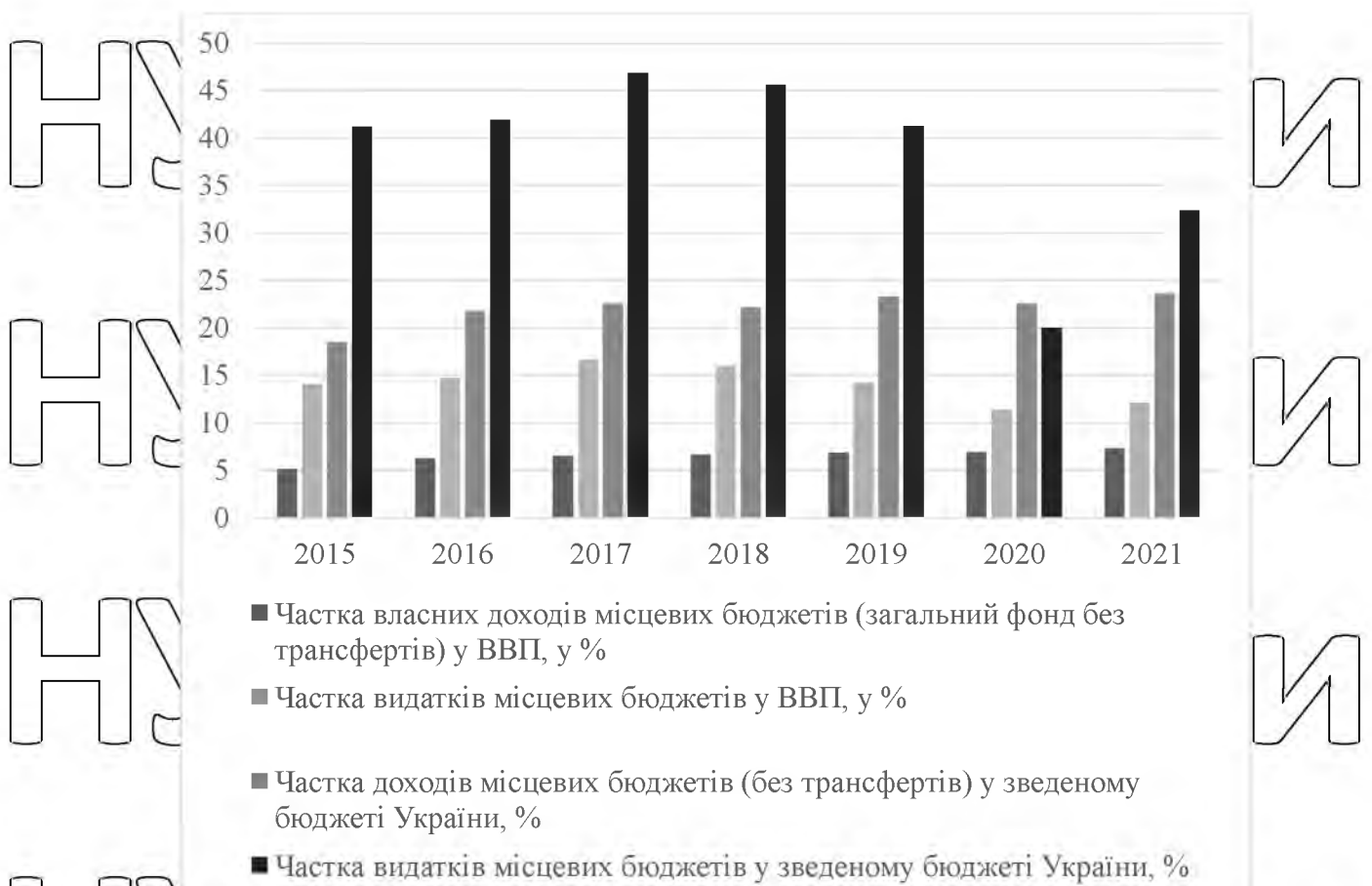

Рис. 2.12. Частка доходів та видатків місцевих бюджетів у ВВП України та у зведеному бюджеті України за 2015 – 2021 р.р у відсотках.

Джерело: складено автором на основі додатку В

Підсумки досліджуваного періоду по частці доходів та видатків:

1. Частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України складала від 18,5 до 23,3%, але вже у 2021 році прогнозується показник дорівнює 23,6%.

2. Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України складала від 20 до 46,9%, такий великий розбіг може бути поясненим тим, що 2020 році в країні була нестабільна епідеміологічна ситуація та економічні коливання, але вже у 2021 році показник зріс на 12,4%.

3. Частка власних доходів місцевих бюджетів у ВВП України без трансфертів складала від 5,1 до 6,9%, що показує досить позитивну тенденцію до росту, і вже у 2021 році показник який дорівнює 7,3%.

4. Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП України складала від 11,4% до 16,6%, і після спаду у 2020 році вже у 2021 році показник сягає 12,1%.

Такі дані можна трактувати так, що завдяки синергії держави та місцевої влади, ми вже зараз можемо побачити реальні кроки у сфері перерозподілу повноважень на користь місцевого самоврядування. На сьогодні кожна територіальна громада, завдяки фіскальній децентралізації, має повноваження і усі права на те, щоб самостійно приймати рішення, щодо наповнення бюджетів та фінансування видатків.

Фіскальна децентралізація в Україні ґрунтується на численних змінах до Податкового та Бюджетного кодексів та інших законодавчих актів. Першими кроками податкової реформи стало скорочення, а фактично, об'єднання податків з 17 до 7 у 2015 році. Відбулися суттєві зміни майнового оподаткування на місцевому рівні. До місцевих податків і зборів тепер включають: податок на майно; єдиний податок; туристичний збір, збір за місце для паркування транспортних засобів. [6]

Реалізація таких важливих і стратегічних реформ, як децентралізація в умовах військових конфліктів та пандемії, коли макроекономічна ситуація в країні практично виключає коливання бюджетних ресурсів, мали набагато більший спектр ризиків, ніж в інших європейських чи світових країнах. Проте попередні результати діяльності місцевого самоврядування після реформи в Україні показали значне збільшення успішних практик розвитку громад, які отримали і принесли користь від децентралізації, незважаючи на вплив негативних факторів і факторів ризику.

Наявність достатніх фінансових ресурсів у місцевих бюджетах є показником спроможності місцевої громади забезпечити різноманітні послуги своїм мешканцям, запроваджувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати належні умови для підприємництва та інвестування, реалізовувати програми розвитку громад та фінансувати заходи щодо покращення умов проживання їх мешканців.

НУБІП УКРАЇНИ

Цей контекст спонукає продовжувати ключові фази фінансової децентралізації, шляхом поетапного вирішення проблем оптимізації доходів та повноважень бюджетів об'єднаної територіальної громади, коригування планів розвитку громад, підтримки процесу активізації громадянського суспільства для посилення контролю над владою та пріоритетів розвитку, що покращить умови їх функціонування та покращить рівень життя жителів громади.

НУБІП УКРАЇНИ

Таким чином, дослідження впливу бюджетної децентралізації на місцеві бюджети України показали значні позитивні зрушення в системі місцевого самоврядування країни. Крім того, що завдяки реформі муніципалітети стали більш незалежними та самодостатніми, у них з'явилися серйозні кошти (за рахунок збільшення власних надходжень), які вони абсолютно спокійно, без будь якої вказівки із центру, можуть використовувати на потреби та розвиток громади що, безумовно, є однією із суттєвих переваг фінансової децентралізації

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

3.1. Підвищення ефективності використання ресурсів місцевого самоврядування.

Враховуючи роль місцевого самоврядування у стимулюванні розвитку місцевої економіки, і водночас у формуванні процесів розвитку необхідно підкреслити, що органи місцевого самоврядування мають виконувати певні функції, які полягають у формуванні комфортних умов життя, які були б вигідні мешканцям та діяльності суб'єктів господарювання. Для досягнення цієї мети вони здійснюють різноманітну діяльність, використовують правові та економічні інструменти.

Місцева влада може прямо чи опосередковано впливати на соціально-економічну та територіальну ситуацію окремих територій за допомогою доступних правових інструментів, адміністративних процедур та фінансових ресурсів. Виконуючи завдання, спрямовані на підвищення якості надання комунальних і соціальних послуг, органи місцевого самоврядування досягають наступних цілей:

- економічна мета – створити найкращі умови для розвитку підприємництва серед резидентів, діючих підприємств та нових інвесторів;
- соціальна мета - забезпечення належної кількості та якості послуг, задоволення потреб у житлі та забезпечення громадської безпеки;
- просторова мета - раціональна організація простору, використання та управління ним, розташування різноманітних видів діяльності у цьому просторі;
- екологічна мета - охорона ресурсів і цінностей навколишнього середовища;
- культурна мета - захист ресурсів і цінностей культурної спадщини.

Представлений вище статус місцевого самоврядування передбачає його активну роль у місцевому господарстві. Воно повинно виражатися в концентрації на стимулюванні діяльності з створення сприятливих умов для місцевого розвитку, а отже для інвестування та заснування суб'єктів господарювання, створення нових робочих місць, використовуючи базу місцевого розвитку.

Місцева влада може по-різному впливати на ефективність використання власних ресурсів, використовуючи різноманітні втручання в економічну та соціальну сфери. Ці дії можуть мати різні форми. Наприклад:

- фінансування розширення технічної інфраструктури - доріг, водопостачання, водовідведення, очисних споруд;
- створення умов для розвитку бізнесу та підприємництва;
- розміщення діяльності нових підприємств;

- розвиток людського капіталу - прагнення до підвищення рівня освіти, кваліфікації та навичок членів місцевих громад, у тому числі місцевої влади;
- застосування матеріальних стимулів та раціональне використання комунального майна;

- використання культурних та екологічних цінностей;
- вміле використання інструментів просторового планування, що дозволяє раціонально формувати процеси розвитку.

Також на основі проаналізованих надходжень місцевих бюджетів шляхом випуску облігацій місцевої позики ми можемо додати, що цей напрямок було б ефективно використовувати в умовах реформи децентралізації.

Тому виходячи з проведеного аналізу, можна сказати, що ринок місцевих запозичень в Україні знаходиться поки на початковій стадії розвитку і не є досконало розвинутим.

Основними проблемами розвитку цієї сфери можна вважати: недовіра громадян до фінансових інститутів, зниження попиту на муніципальні цінні папери у зв'язку з погіршенням ліквідності фінансових посередників; зростання ризику несвоєчасного повернення та влати платежів за борговими зобов'язаннями; відсутність механізму захисту прав кредиторів із контролю над цільовим використанням позикових коштів; відсутність прозорості інформації щодо діяльності емітентів.

Для кращого функціонування ринку місцевих запозичень в Україні потрібно провести низку заходів, а саме:

- врегулювати нормативно-правову базу щодо випуску і розміщення цінних паперів місцевої позики;
- розширити доступ органів місцевого самоврядування до ринку внутрішніх та зовнішніх запозичень;

- спростити процедури отримання дозволів та реєстрації випусків муніципальних облігацій;

Тож для підвищення надійності вкладень у муніципальні цінні папери потрібно використовувати державні гарантії, а також здійснювати страхування відповідальності.

На сьогодні найголовнішим питанням є забезпечення спроможності громад концентрувати фінанси і спрямовувати їх на проекти регіонального розвитку, саме для підвищення ефективності використання ресурсів місцевого самоврядування.

Серед варіантів покращення ситуації в сфері використанні ресурсів, можна виділити ці (табл. 3.1)

Таблиця 3.1

Шляхи поліпшення ефективності використання ресурсів місцевого самоврядування.

№	Напрями розвитку
1.	Ефективний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади
2.	Впровадження збалансованої бюджетної моделі надходжень та витрат органів місцевого самоврядування на виконання власних та делегованих повноважень.
3.	Вирішення питання щодо відкритості та прозорості адміністрування місцевих податків і зборів органами місцевого самоврядування.
4.	Створення сприятливих правових умов для залучення жителів територіальних громад до прийняття управлінських рішень на місцях, розвиток форм місцевої демократії
5.	Запровадження процедури внутрішнього контролю, визначати, оцінювати ризики та запобігати їм.
6.	Проведення моніторингу та оцінювання бюджетних програм, своєї діяльності і досягнутих результатів, використовувати результати оцінювання при плануванні та управлінні програмами.
7.	Поєднання довгострокового бачення і конкретності тактичних цілей та оперативних дій у реалізації конкретних проектів.
8.	Демократичність, забезпечує гласність і відкритість ходу результатів роботи з формування і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку.
9.	Партнерство, відповідно до якого регіональні влади, підприємницькі структури, громадські організації, населення приймають на себе певні зобов'язання щодо реалізації наміченого.

Джерело: власне опрацювання на підставі [42,48]

Також важливим є перехід на якісний етап управління видатками муніципальних бюджетів, який гарантує оптимізацію видатків бюджетів. В даному випадку обов'язковим є реалізація принципу пріоритетності напрямків соціально-економічного розвитку, а отже фінансові ресурси місцевих бюджетів повинні спрямовуватись у найбільш пріоритетні галузі, від яких залежить розвиток регіону.

Незважаючи на низку позитивних зрушень у бюджетній політиці органів місцевого самоврядування, такі дії в майбутньому є вагомим перспективою прозорості та відкритості використання ресурсів.

Підвищення ефективності використання ресурсів місцевого самоврядування залежить також від якості управління фінансами місцевого самоврядування – це справа не тільки держави, вона вимагає широкої участі громадян, тісного співробітництва між державними і не державними установами, насамперед при визначенні цілей і завдань реформ. Зусилля з реформування державного управління повинні бути узгоджені з цінностями і нормами суспільства.

Концепція Нового публічного обслуговування (New Public Management), запропонована Робертом та Джанет Денхардт, заснована на взаєминах довіри з громадянами, створення спільних інтересів та спільних обов'язків шляхом колективних зусиль та спільних процесів, що передбачає широке залучення громадян. [48]

Ми вважаємо, що Україна потребує впровадження елементів цієї концепції що дасть змогу наблизити державну службу до пересічних громадян, підвищити якість послуг та, в першу чергу, виявити, чого насправді потребує населення. На сьогодні є успішні практики впровадження інструментів концепції в містах і регіонах України, зокрема: провадження пілотних проектів, маркетингових інструментів, єдиного вікна, практики бенчмаркінгу.

Але поліпшення фінансового управління в місцевому самоврядуванні можливо завдяки підвищенню ефективності та результативності надання місцевих послуг та розподілу обмежених ресурсів.

Можна було б виділити такі шляхи удосконалення фінансового управління:

- вдосконалення бюджетної структури;
- поліпшення процесу звітування фінансової інформації для державних органів та громадян;
- збільшення участі громадян у процесі бюджетного планування та прийняття рішень;
- вдосконалення організації підготовки та виконання бюджету;
- посилення планування капітальних інвестицій.

Впроваджуючи нові методи, застосовуючи вдосконалені процеси та застосовуючи досвід сучасного управління фінансами, можна розраховувати на:

1. Підвищення ефективності управління фінансами місцевого самоврядування
2. Поліпшення управління ресурсами місцевого самоврядування (капітальні інвестиційні проекти, кредитоспроможність, фінансова спроможність та управління боргом)
3. Прогнозування впливу поточних рішень органів місцевого самоврядування на майбутні бюджети
4. Підвищення якості, своєчасності та прозорості інформації про фінансові умови місцевого самоврядування.

Таким чином, вказане спонукає до проведення подальших розробок в напрямку вивчення існуючих проблем наявної системи, звертаючи особливу увагу на конкретні процеси, механізми та деталі впровадження тих чи інших

концепцій та можливість їх реалізації в місцевих умовах, з розумінням сутності та духу ідеї реформування.

3.2 Зарубіжний досвід ефективного функціонування місцевого самоврядування у сфері фінансового забезпечення та можливості його застосування в Україні.

Сучасний розвиток економіки України був би неможливим без функціонування фінансово стійкого місцевого самоврядування. З моменту здобуття незалежності пріоритетом була організація власного бюджету з подальшими реформами та удосконаленнями.

Фінанси місцевого самоврядування, особливо системи дотацій з державного до місцевих бюджетів, а також інші потоки надходжень муніципалітетів, округів і регіонів дуже специфічні для кожної країни, оскільки вони значною мірою залежать від чинного законодавства, історії та політичного процесу, який відбувається між різними рівнями управління.

Для прикладу зарубіжного досвіду було вирішено обрати саме європейські країни, враховуючи те, що наша держава стрімко рухається у Європейському напрямку. Кожна європейська система фінансування місцевого самоврядування використовує надійну формулу механізму вирівнювання. Ці системи намагаються забезпечити громадян у всіх муніципалітетах доступом до послуг такого ж високого рівня.

Європейські країни запровадили не лише жорсткий режим моніторингу, а й можливість центральному уряду втручатися у випадку поганого управління на місцях. Це свідчить про те, що в певних випадках центральний уряд має бути готовим до рішучих односторонніх дій. Для цього уряд повинен мати відповідні інструменти та заходи до певних муніципалітетів, які не дотримуються принципів належного управління.

У деяких країнах місцеві податки збираються державними органами, а потім розподіляються до органів місцевого самоврядування. Цей підхід може добре працювати незалежно від того, чи ставки цих податків або їхні частки, встановлюються на місцевому чи національному рівні.

Багато європейських країн надають місцевим органам влади широку автономію у важливих соціальних сферах, таких як освіта та охорона здоров'я, дозволяючи місцевим органам самоврядування і окрупам вирішувати, як найкраще організувати та фінансувати освітні та медичні послуги. Однак ці сфери є досить добре регулюються різними нормами та процедурами, а також системою нагляду.

Для прикладу було вирішено обрати 4 країни для розгляду:

1. Англія, головна складова частина Сполученого Королівства, добре встановила демократію органів місцевого самоврядування, починаючи з одинадцятого століття. [44]

2. Данія — скандинавська країна, яка відносно нещодавно переробила своє місцеве самоврядування системи шляхом масової консолідації муніципалітетів. [47]

3. Польща є посткомуністичною країною, яка проходить через радикальний і далекосяжний процес децентралізації [27]

4. Швеція, друга скандинавська країна у вибірці, що має високодецентралізовану успішну систему фінансів місцевого самоврядування. [27].

Англія є стабільною, багатою країною з дуже довгою історією демократичних органів місцевого самоврядування. Таким чином, існують традиції та накопичений досвід на місцевому рівні, достатній для здійснення децентралізованих функцій. Функціонування англійської системи базується на високому ступені довіри до органів місцевого самоврядування. Тим не менш, існують жорсткі механізми моніторингу та контролю місцевих фінансів. Отже, будь-які реформи, які розглядаються в Україні, завжди

повинні включати механізми моніторингу, а також процедури втручання, якщо нижчі рівні влади не дотримуються встановлених правил.

Незважаючи на реформи 2016-2017 років, спрямовані на зменшення високої залежності англійських місцевих бюджетів від дотацій отриманих з державного бюджету, вони все ще становлять дуже значну частку місцевих доходів. Підтримка доходів місцевих бюджетів відіграє центральну роль в англійській системі місцевого самоврядування, що є важливим уроком для України. Нашій державі, безумовно, потрібен потужний інструмент для вирівнювання великих відмінностей між фіскальними можливостями.

Навіть при дуже складній і неоднорідній структурі органів місцевого самоврядування по країні (різна кількість рівнів місцевих органів влади в різних регіонах), Англія змогла створити стабільну та стійку систему місцевих доходів. В Україні з необхідно розробити відповідні фінансові інструменти для забезпечення рівних шансів на життя для всіх громадян, незалежно від розміру чи багатства місцевого бюджету.

Як і Англія, Данія є багатою країною, і вона дуже довіряє місцевій владі. Про високий рівень довіри свідчить, серед іншого, висока частка доходів місцевого самоврядування у ВВП. Наприклад, муніципалітети Данії виконують майже всі державні функції соціального захисту. Скандинавська економічна модель характеризується високим рівнем державної участі в економічних аспектах, що забезпечує соціальну стабільність. Високий рівень оподаткування, здебільшого податків на працю та споживання, дає змогу фінансувати широкий спектр соціальних програм і розвиток інфраструктури. Інститути, що якісно працюють, і довіра населення до держави гарантують цільове й ефективне використання бюджетних коштів. У розвинених країнах континентальної Європи ВВП менше перерозподіляється через бюджетну систему, державні установи менше залучені до забезпечення суспільного добробуту, а позабюджетні джерела соціального фінансування використовуються більш активно.

Цікавим процесом в Данії є те, що місцеві органи самоврядування постійно підвищують компетенції у сфері економіки, бізнесу, розвитку медичної сфери та багато інших. Цей процес має вирішальне значення для України, так як реформа децентралізації це доволі складний та ресурсномісткий процес, що націлений на довготривалий розвиток, тому саме освіта в фінансовій сфері дозволить нашим громадянам та органам місцевого самоврядування створювати сприятливі умови для розвитку місцевого бізнесу, залучення інвестицій, ефективного використання бюджетних коштів на користь громади, та звісно збільшити розуміння процесів, що відбуваються як і в економіці країни так і безпосередньо на місцях.

У регіональних бюджетах (в Польщі дохідна частина в середньому становить 71% - міжбюджетні трансферти і 29% - власні доходи бюджету повітів. Якщо бюджети повітів добре збалансовані, то будь-який профіцит спрямовується на погашення боргу, а дефіцит покривається за рахунок позик, продажу майна та вільних банківських коштів на рахунках. У середньому, близько 50% грантів і субсидій округам із державного бюджету є освітні гранти. Основу власних доходів бюджету округу становить податок на доходи з фізичних осіб, продаж майна та плата за зв'язок.

Одна з основних відмінностей між системами місцевого самоврядування в Польщі та Україні полягає у тому, що в Польщі державна вертикаль влади з контролюючими функціями діє лише на рівні воєводства, а в Україні державні адміністрації діють як на рівні області, так і на рівні району. Коли українське податкове законодавство буде гармонізовано з європейським може виявитися необхідним заімпортування деяких елементів Польської системи оподаткування місцевими податками і зборами.

Зокрема через те, що в Польщі ставки податку встановлюються диференційоване (при цьому найнижчі для будинків житлового фонду – 0,17 євро за 1 кв. м). Крім того, є доволі значний перелік пільг, зокрема, для нерухомості з метою проведення статутної діяльності серед дітей і молоді у

сфері освіти, виховання, науки і техніки, фізичної культури та спорту, науково-дослідних організацій, музеїв, національних парків, заповідників. Цей список не є вичерпним, він може доповнюватися шляхом прийняття відповідної резолюції.

Сучасна шведська система місцевого самоврядування заснована на адміністративному поділі країни і складається з двох рівнів. Місцеві (рівень муніципалітету) і регіональні (рівень області), які розрізняються за типом та обсягом своїх повноважень. Місцеві органи влади мають свої власні джерела доходу та повноваження встановлювати рівень податку на доходи для фізичних осіб, які є членами громади.

І вони діють відкрито та відповідально, а також роблять свій внесок у добробут громад та місцевих жителів. Особливо важливим у шведській моделі місцевого самоврядування є безумовне дотримання принципу єдності влади та ресурсів. Іншими словами, виконання повноважень забезпечується відповідними засобами. Для виконання своїх завдань органи місцевого самоврядування справляють податки, встановлюють збори та отримують державні субсидії. Основним джерелом доходу є податок на доходи фізичних осіб - членів громади. Зокрема, у середньому саме податкові надходження становлять 68% доходів шведських муніципалітетів та 74% районних рад.

Оцінюючи досвід європейських країн та шляхи його імплементації в нашу діяльність, ми маємо розуміти, що система, яка добре працює в одній країні для іншої може бути руйнівною. Тому для економіки, та розвитку місцевих бюджетів використання зарубіжного досвіду є важливим фактором у формуванні та розробці методів планування цільових показників, механізмів місцевого фінансування, міжурядових відносин, бюджетної політики та механізмів бюджетного контролю. Я вважаю, що це може бути досить результативно так, як органи місцевого самоврядування вже знають слабкі місця тієї чи іншої системи, особливості застосування саме для нашої країни, що значно скорочує витрату фінансових ресурсів та ресурсів часу. механізми бюджетного контролю.

Стан та особливості наповнення місцевого бюджету в кожній країні різні і можуть істотно відрізнятися. На сьогодні, органи місцевого самоврядування та державні органи мають усі можливості та інформацію, щоб проаналізувати та визначити як сильні, так і слабкі сторони бюджету, зробити висновки та визначити власні пріоритети подальшої діяльності з пошуку та залучення резервів підвищення власної прибутковості територіальних громад, звісно використовуючи досвід європейських держав.

Україна обрала правильний напрямок, який позитивно впливає на фінансову спроможність місцевих громад. Шлях України до трансформації ролі місцевих бюджетів, незважаючи на схожість загальних рис реструктуризації місцевих бюджетів, має бути унікальним. Впровадження досвіду інших країн неможливо без урахування особливостей національної фінансово-економічної системи. Усвідомлення та дотримання цих двох

аспектів сприятиме успішному завершенню реформи децентралізації та повноцінній реалізації ролі місцевих бюджетів – забезпечення сталої фінансової спроможності та задоволення всіх потреб мешканців окремої території.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУВБІП України

Забезпечення процесу економічної стабільності та зростання в Україні неможливе без дієвого інституту місцевого самоврядування. Його становлення ускладнюється значними організаційними, фінансовими, правовими суперечностями, які негативно позначаються на розвитку як країни в цілому, так і окремих її територій. Було розглянуто фінансову систему, як головну ланку як фінансів країни так і місцевих бюджетів, адже саме завдяки ній розвиваються всі аспекти сфер впливу держави.

НУВБІП України

В процесі написання роботи було досягнуто мети та узагальнено теоретичні засади функціонування фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні та визначено шляхи вдосконалення управління та підвищення ефективності використання фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

НУВБІП України

Детальніше про результати:

НУВБІП України

1. Еволюційний шлях місцевого самоврядування в Україні був тернистим, і зараз продовжує свій розвиток та становлення.

Виділяють такі етапи :зародження, становлення й розвиток

НУВБІП України

вітчизняних форм місцевого самоврядування, Європеїзація, русифікація та українізація місцевого самоврядування.

НУВБІП України

2. Функціями місцевого самоврядування є основні напрями та орієнтири діяльності органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань місцевого значення в межах, що базуються на положеннях Конституції і законів України. В силу свого специфічного статусу, органи місцевого самоврядування мають надзвичайно широкий спектр функцій, від реалізації яких залежить ефективність місцевого самоврядування в цілому.

НУВБІП України

3. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності

територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

4. Роль бюджету в управлінні місцевими фінансами неocenенна так як регулювання бюджету створює всі необхідні вихідні умови для досягнення балансу між ланками бюджетної системи з урахуванням видаткових повноважень, які покладаються на органи місцевої влади, при дотриманні мінімальних державних соціальних стандартів, виходячи з наявного дохідного потенціалу територій і

необхідності стимулювання розширення ними власної дохідної бази.

5. Збільшення доходів місцевих бюджетів в Україні з 2015 р. показує значне розширення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування, що робить можливим виконання соціально-економічних завдань і дає змогу закласти підвалини фінансової самодостатності територіальним громадам.

6. Проаналізувавши структуру видатків за функціональною класифікацією місцевих бюджетів відмітимо, що основний їх обсяг спрямовується на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення населення.

7. Незважаючи на значні обсяги міжбюджетних трансфертів, які отримують місцеві органи влади з державного бюджету, на даний час рівень фінансування видатків місцевих бюджетів є недостатнім для дієвого функціонування територіальних громад, зокрема житлово-комунального господарства, існує потреба у додатковому фінансуванні автомобільних доріг, духовного і фізичного розвитку, охорони навколишнього середовища.

8. Україна має реальну потребу забезпечити вирівнювання соціально-економічного та інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів, а також посилювати ролі новоутворених об'єднаних територіальних

громад у задоволенні інтересів та гарантуванні прав громадян у всіх сферах життя. Фіскальна децентралізація в цій перспективі забезпечить передачу значних фінансових ресурсів на нижчі рівні, що в кінцевому підсумку сприятиме активізації соціальної та ділової активності у регіонах.

9. В деякій мірі місцеві бюджети в Україні розбалансовані, дохідна частина таких бюджетів характеризується неспроможністю забезпечити фінансування не лише програм розвитку регіонів, а й надання основних суспільних послуг. Питання розбалансованості

місцевих бюджетів вирішується за допомогою надання з державного бюджету міжбюджетних трансфертів. У результаті прийняття змін до Бюджетного кодексу України у грудні 2014 року було змінено систему міжбюджетних трансфертів та сформовано нову систему бюджетного вирівнювання.

10. Нові виклики та нові економічні умови України та її регіонів зумовлюють необхідність перегляду стратегії і тактики бюджетної політики. Реалізуючи бюджетну політику на засадах саморозвитку, регіональний розвиток зможе вийти на якісно новий рівень, в якому

кожен член територіальної громади повинен стати повноправним та активним учасником економічних відносин в регіоні. В умовах посткризової рецесії економіки України, гостро стоїть потреба пошуку дієвих механізмів забезпечення розвитку та зростання добробуту громадян як країни в цілому, так і її регіонів зокрема.

11. Поведене дослідження дало підстави стверджувати, що сучасні тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України, обумовлені низкою чинників, глобального та регіонального характеру, а саме: інтеграція до Європейського Союзу, окупація АР

Крим та частини Донецької і Луганської областей), внутрішня фінансово-економічна дестабілізація, започаткування децентралізації влади та ресурсів і, як наслідок, зростання ролі

органів місцевого самоврядування у вирішенні соціальних та економічних проблем.

12. Сучасний розвиток суспільства характеризується наявністю протиріч між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, незбалансованості загальнодержавних інтересів з

інтересами населення регіонів. Ефективність діяльності органів місцевого самоврядування залежить від їх здатності підтримувати баланс місцевих загальнодержавних векторів.

13. Використання зарубіжного досвіду є важливим елементом для

розвитку економіки та місцевого бюджету у формуванні та розвитку методів цілей планування, місцевих фінансових механізмів, міжурядових відносин, бюджетної політики та механізмів бюджетного контролю.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетна система : навчальний посібник. Друге видання, перероблене і доповнене / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська / – Харків : Видавець Іванченко Т. С., 2015. – 284 с. ISBN 978-617-7033-99-7.

2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

3. Вітряк Олена. Аналіз процесів бюджетної децентралізації, доходів та видатків місцевих бюджетів // Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал – 2022. – №10. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nauka-online.com/publications/economy/2022/10/02-11/>

4. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти // Г. В. Возняк // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 253-257. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2015_2_37

5. Грицяк І.А. Зародження, становлення і розвиток місцевого самоврядування в Україні. — К.: Вид-во «Навігатор» 2013. — 7 стр.

6. Демиденко Л., Наконечна Ю., Фіскальна децентралізація: німецький досвід та українські реалії, Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. – 2015. – № 2 (167): с. 49-54. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/167-2/8>

7. Державна казначейська служба України. (н. д.) Звіти про виконання Державного бюджету України за 2019–2020 рр. і 9 місяців 2021 року [Доповіді про виконання Державного бюджету України за 2019–2020 роки та 9 місяців 2021 року] Відновлено з <https://www.treasury.gov.ua/en/filestorage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.

8. Довідки щодо стану виконання місцевих бюджетів/Виконання доходів місцевих бюджетів за січень-грудень 2015-2020 років. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf

9. Досвід та проблеми реформування місцевого самоврядування в Україні: філософсько-правовий аспект. - Касинюк Л. А. - ГУМАНІТАРНИЙ ЧАСОПИС 2016, № 3-8 стр.

10. Заїчко І.В. Роль бюджетної політики у забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування/І.В. Заїчко//Наукові праці НДФІ. – 2010. – №1(50). – С.47-55

11. Закон України "Про відкритість використання публічних коштів" від 11.02.2015 № 183-VIII// Голос України від 12.03.2015.-№ 44 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/183-19>

12. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні”. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/>

13. Звіт Рахункової палати за 2020 рік, Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/>

14. Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.01.2021 (наказ Міністерства фінансів України від 10 грудня 2020 року № 756) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000099000>

15. Крисоватий, А., Десятнюк, О., & Ткачик, Ф. (2022). ТЕОРЕТИЧНИЙ ЛОГОС ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ПЕРМАНЕНТНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН. Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(43), 63–70 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.55643/fcstp.2.43.2022.3630>

16. Круглякова В.В, МІСЦЕВІ ПОЗИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПОВНЕННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ/ Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна серія «Економічна», випуск 98, 2020 [Електронний ресурс] – Режим доступу: 10.26565/2311-2379-2020-98-03.

17. Малець А. Муниципальні запозичення як джерело фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 4. С. 106-107

18. Мартинов А.Ю. ЄВРОПЕЙСЬКА ХАРТІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ 1985 [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2005. - 672 с.: іл.. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Evro_khartiya_miscevogo_samovryad_1985

19. Місцеве самоврядування в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://http://academy.gov.ua/doc/koment-inter_prezident/2014

20. Місцеві фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. – 448 с.

21. Місцеві фінанси та бюджетна децентралізація [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/438/State_support_for_territorial_development_in_2019.pdf

22. Модернізація податкової та митної політики в інституціональному забезпеченні розвитку економіки України : [монографія] І К. О. Ващенко, П. В. Пашко, С. В. Онишко та ін. : за наук. ред. д.е.н" проф. П. В. Пашка, д.е.н" проф. С. В. Онишко. - Тернопіль : Університет ДФС України, 2020. - 518 с. - (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 129).

23. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади Міністерство розвитку громад та територій України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/monitoring-reformy-misczevogo-samovryaduvannya-ta-terytorialnoyi-organizacziyi-vlady-stanom-na-1-zhovtnya-2021r..pdf>

24. Наконечна Ю., Демиденко Л., 2016 Відкритість та прозорість державного та місцевих бюджетів в Україні. ЕКОНОМІКА. 10(187)/2016-7стр.

25. Оларін В. М.). Навч. посібник. Фінанси (Загальна теорія) – К.: КНБУ, 2002. – 240 с.

26. Офіційний веб-сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку Інформаційна довідка щодо розвитку фондового ринку України протягом січня-грудня 2016-2021 років [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nssmf.gov.ua/news/insights/>

27. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

28. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.minf.gov.ua>.

29. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.

30. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану Постанова Кабінету Міністрів України, Порядок від 09.06.2021 № 590

31. Про портал «Децентралізація» Місцеві бюджети: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/8053?page=17>

32. Проект Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” // Інститут громадянського суспільства. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.csi.org.ua/www/?p=128>

33. Результати оцінки системи управління фінансами в об'єднаних територіальних громадах/Інститут бюджету та соціальноекономічних досліджень (ІБСЕД) на замовлення Програми «U-LEAD з Європою»-2020 р.-66 стр. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/614/PFM_UKR.pdf

34. Субботович Ю. Л. Бюджетна децентралізація та змінення фінансів органів місцевого самоврядування / Ю. Л. Субботович // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. - 2013. - № 13 - С. 44-46.

35. Фінансове забезпечення виконання функцій держави/ В. А. Савчук, Економічна наука, Інвестиції: практика та досвід № 22/2013

36. Шаповал Валентин Досвід правового забезпечення місцевого оподаткування у Польщі та перспективи його втілення в законодавстві України ISSN 2353-8406 Knowledge, Education, Law, Management 2020 № 5 (33), vol. 4 (194-198)

37. Яценко О.С. Модель фінансового менеджменту в умовах переходу до середньострокового бюджетного планування у територіальній громаді / Програма ООН із відновлення та розбудови миру за фінансової підтримки Європейського Союзу. 2020р-124 стр.

38. Better Governance, Planning and Services in Local Self-Governments in Poland OECD [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.oecd.org/gov/local-self-governments-poland-highlights-en.pdf>

39. Distor, G.B.; Khaltar, O. What Motivates Local Governments to Be Efficient? Evidence from Philippine Cities. Sustainability 2022, 14, 9426. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.3390/su14159426>

40. Five European Systems of Local Government Finance January SSRN Electronic Journal 10.2139/ssrn.3382179

41. Improving Local Government Efficiency, Systems and Approaches: A Global Review World Journal of Social Science Research ISSN 2375-9747 (Print) ISSN 2332-5534 (Online) Vol. 5, No. 4, 2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.scholink.org/ojs/index.php/wjssr

42. Improving Public Sector Efficiency: Challenges and Opportunities (ISSN 1608-7143) OECD Journal on Budgeting Volume 7 – No. 1 © OECD 2007

43. Kraan, Dirk-Jan, et al. (2013), “Budgeting in Ukraine”, OECD Journal on Budgeting, Vol. 12/2. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/budget-12-5k4c1s8n0br0>

44. Local Government Financial Statistics, England, No. 31 2021 Presented to Parliament pursuant to Section 168(4) of the Local Government Act, 1972, Elizabeth II, c70 www.gov.uk/official-documents.

45. Oleg Shevchuk and Valentyna Martynenko (2020). An integrated approach to assessing the level of fiscal policy decentralization. Investment Management and Financial Innovations, 17(1), 49-63. doi:10.21511/imfi.17(1).2020.05

46. Pollitt C., Bouckaert G. Public Management Reform: A Comparative Analysis – New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State. Oxford: Oxford University Press, Third Edition, 2011. 352 pp. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

http://www.academia.edu/11548460/Public_Management_Reform_A_Comparative_Analysis_New_Public_Management_Governance_and_the_NeoWeberian_State

47. Structure and operation of local and regional democracy of Denmark. URL: [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<https://www.stjornarradid.is/media/velferdarraduneyti.pdf>

48. The International Budget Partnership (IBP) [Електронний ресурс] [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.internationalbudget.org/opening-budgets/open-budget-initiative/open-budget-survey/country-info/?country=ua>

49. Zelenko, O., & Denyshchenko, L. (2021). Transformation of the local budgets' role: the experience of Ukraine in the context of globalization. *Baltic Journal of Economic Studies*, 7(3), 127-133. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-3-127-133>

50. Charles C., Shon J. The impact of public debt on state borrowing cost in the US bond market before the great recession. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. 2018. Vol. 30. Iss. 3. P. 335–346. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-02-2018-0001>.

51. Wallace G. J. Could municipal bonds be the next financial Titanic? *Forbes*. 2012.

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.forbes.com/sites/forbesleadershipforum/2012/09/20/could-municipal-bonds-be-the-next-financial-titanic>.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ДОДАТКИ

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Загальна сума доходів, видатків, субвенцій, дотацій та податкових надходжень місцевих бюджетів за 2015-2020 роки.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Доходи в т.ч. трансферти з державного бюджету, млрд. грн.	294,4	366,1	302	562,4	561	471,5	580,7
Трансферти з державного бюджету, млрд. грн.	174,1	196	272,9	298,90	260,3	160,9	202,7
Видатки в т.ч. трансферти до державного бюджету, млрд. грн.	280	350,5	496	570,5	566,3	478,1	569,4
Трансферти до державного бюджету, млрд. грн.	3,1	4,1	5,9	7,3	8,7	10,6	12,6
ПДФО, млрд. грн.	53,6	79,2	110	138	165,4	177,7	212,1
Плата за землю, млрд. грн.	14,4	23,3	26,4	27,3	32,8	31,4	35,2
Податок на нерухоме майно, млрд. грн.	1,5	1,2	1,9	4,7	4,8	5,9	7,8
Надходження єдиного податку, млрд. грн.	26,1	26,3	29,5	29,4	35,1	37,9	46,2
Базова дотація	5,1	4,7	5,8	8,1	10,3	13,2	15,7
Медична субвенція	46,1	44,4	56,2	61,65	56,1	14,5	
Освітня субвенція	44	44,5	31,5	60,4	70,3	81,2	100,1
Субвенції на соціальний захист	63,2	94,2	124,7	125,5	79,6	93,1	112

Джерело: складено автором на основі [8]

Цільові видатки місцевих бюджетів за 2017-2020 роки.

Видатки у , млрд. грн.на:	2017	2018	2019	2020	2021
Загальнодержавні функції	23,8	28,6	34,9	41	45,6
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,6	1,1	1,3	1,8	1,7
Економічна діяльність	55,8	77,1	81,9	93,3	112,3
Охорона навколишнього природного середовища	2,6	3	3,4	2,4	2,4
Житлово-комунальне господарство	27,1	30	34,3	32,1	56,7
Охорона здоров'я	83,6	93,7	89,8	50,9	33,1
Духовний та фізичний розвиток	16,4	18,8	21,6	21,9	27,4
Освіта	136,6	165,7	187,1	199,4	249
Соціальний захист та соціальне забезпечення	141,2	145,4	103	24	28

Джерело: складено автором на основі [8]

Частка доходів та видатків місцевих бюджетів у ВВП України та у зведеному бюджеті України за 2015 – 2021 р.р у відсотках.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Частка власних доходів місцевих бюджетів (загальний фонд без трансфертів) у ВВП, у %	5,1	6,2	6,5	6,6	6,8	6,9	7,3
Частка видатків місцевих бюджетів у ВВП, у %	14,1	14,7	16,6	16	14,2	11,4	12,1
Частка доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у зведеному бюджеті України, %	18,5	21,8	22,6	22,2	23,3	22,6	23,6
Частка видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, %	41,2	41,9	46,9	45,6	41,3	20	32,4

Джерело: складено автором на основі [23]

Державна фінансова підтримка на розвиток громад та розбудову інфраструктури у 2020 та 2021 роках у млрд. грн.

	2020	2021
Енергоефективність	2	
Регіональний розвиток	13	15,5
Розвиток сільських територій	5	4,5
Розвиток у сфері охорони здоров'я	4,8	3,5
Розвиток у сфері освіти	5,2	4,1
Розвиток дорожньої інфраструктури	61,1	49,6
Розвиток соціальної інфраструктури	4,4	1,7
Розвиток транспортної інфраструктури	2,8	1,5
Розвиток у сфері культури	2,2	0,5
Розвиток спортивної інфраструктури	0,5	0,8
Екологічна безпека та сталий розвиток	0,9	
Інші напрями розвитку територій		0,3

Джерело: складено автором на основі [23]

Накопичення податкового потенціалу органів місцевого самоврядування у 2019–2021 рр., у відсотках.

	2019	2020	2021
Податок на прибутки фізичних осіб	61,18	62,27	61,59
Акцизний податок	5,07	2,51	2,53
Єдиний податок	13,04	43,32	13,42
Податок на майно	14,04	13,11	13,32
Податок на доходи підприємств	2,28	3,42	4,81
Рентна плата	1,95	1,62	2,16
Інше	2,14	3,75	2,46

Джерело: складено автором на основі [49]